

Virtualna dječja pornografija

Dominović, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:444092>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazнено pravo

Josipa Dominović

VIRTUALNA DJEČJA PORNOGRAFIJA

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača

Zagreb, lipanj 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Josipa Dominović, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Josipa Dominović, v.r.

SAŽETAK

Postoji razlika između erotike koja se poima kao umjetnost izražavanja te pornografije u kojoj se vjerno opisuje spolni čin koji za cilj ima pobuditi spolni nagon kod publike. Jedna od mnogobrojnih inačica definicije dječje pornografije u najširem smislu određujemo kao zlouporabu djece u pornografske svrhe. Pojam dječje pornografije na internetu podliježe dodatnom izazovu s obzirom na to da je virtualni prostor odraz globalnog društva građenog od pojedinaca koji dolaze iz zemalja različite pravne regulative, kulture te moralnih vrijednosti. Ubrzani razvoj u virtualnoj sferi koji korisnicima omogućuje barem djelomičnu anonimnost te pristup kojekakvim digitalnim alatima, stvorio je veći broj prilika za stvaranje i distribuiranje nezakonitih pornografskih sadržaja kojim se prikazuje seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece. Kada govorimo o zaštiti temeljnih prava i sloboda djece, najvažniji dokument na svjetskoj razini zasigurno je Konvencija o pravima djeteta usvojena 20. studenoga 1989. godine na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda kojom je i Republika Hrvatska preuzela obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda posvećujući veću pozornost djeci. *Red button* specijalizirana je aplikacija napravljena od strane Ministarstva unutarnjih poslova RH kako bi informirala sve građane, ponajprije roditelje i djecu, o tome koji su sve sadržaji na internetu nezakoniti. Glavna je svrha aplikacije olakšano prijavljivanje kaznenih djela s različitim načinima iskorištavanja ili zlostavljanja djece. Kako bi se stalo na kraj ovom brzorastućem trendu, potrebna je preventivna i međunarodna edukacija djece o sigurnijem i savjesnijem korištenju digitalnih platformi novoga doba. Iako je neophodna globalna promjena i društvena reakcija, za uspješno suzbijanje daljnjeg širenja dječje pornografije potrebno je aktivno pristupanje problemu svake države unutar nacionalnog zakonodavstva.

Ključne riječi: virtualna dječja pornografija, zlostavljanje i iskorištavanje djece, internet, kazneno djelo, pedofilija

SUMMARY

A noticeable difference exists between erotic viewed as an art of expression and pornography, where the sexual act is explicitly described with the goal of awakening publics' sex drive. Using children for pornographic purposes is one of many ways child pornography can be defined. The term child pornography undergoes added challenges when presented on the internet, considering that the virtual space is a direct reflection of global society composed of individuals coming from countries with various legal regulations, moral codes and cultures. Rapid development of virtual spaces, which allows users a certain level of anonymity and an access to a plethora of online tools, has made creating and distributing illegal pornographic content, where sexual abuse of children is depicted, much easier. Convention on the rights of children, signed November 20, 1989 on 44th United Nations General Assembly, presents the most important document for protecting childrens' human rights. Adopting the Convention, the Republic of Croatia made a commitment of protecting human rights, concentrating their efforts to the rights of children. Red button is a specialized application made by the croatian Ministry of Internal Affairs with the goal od informing the citizens, especially parents and children, of the illegal web content. The main purpose of the application is simplifying the procedure of making a complaint with regard to criminal offence, concerning abuse and mistreatment of children. To put an end to this fast-growing trend, preventative and international education about using the digital platforms safely and conscientiously is needed. Without disregarding the importance of global changes and societal reactions, it must be said that an active approach to the problem through every countries' national legislation is needed for successfully preventing further spread of the issue.

Keywords: virtual child pornography, abuse and mistreatment of children, Internet, a criminal offence, pedophilia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJMOVNO ODREĐENJE PORNOGRAFIJE	3
2.1. Razlika između erotike i pornografije	3
3. MEĐUNARODNA REGULACIJA	5
3.1. Ujedinjeni narodi (UN)	5
3.2. Europska unija (EU)	7
3.2.1. Animirani i “virtualni” filmovi	8
3.3. Vijeće Europe (VE)	10
4. POZITIVNOPRAVNO UREĐENJE	12
4.1. Kaznena djela dječje pornografije	13
4.1.1. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161. KZ-a)	13
4.1.2. Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ-a)	14
4.1.3. Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164. KZ-a)	15
4.1.4. Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165. KZ-a)	16
4.2. Zaštita djece	17
4.3. <i>Red Button</i>	18
4.4. Suradnja telekomunikacijskih operatera i policije	19
4.4.1. Odluka Suda Europske unije	21
4.5. Suzbijanje	22
4.5.1. Operacija „Cathedral“	22
5. SUDSKA PRAKSA	23
5.1. Odluke Europskog suda za ljudska prava	23
5.1.1. Karttunen protiv Finske	24
5.1.2. R.B. protiv Estonije	25
5.1.3. Akdaş protiv Turske	26
5.1.4. K.U. protiv Finske	27
5.2. Odluke nacionalnih sudova	27
5.2.1. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske	28
5.2.2. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske	28
5.2.3. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske	29

6. STATISTIČKI PODACI DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU	30
6.1. Statistička analiza podataka DZS-a za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece.....	31
6.1.1. Tablica 1. Prijavljeni punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.....	31
6.1.2. Tablica 2. Optuženi punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.....	33
6.1.3. Tablica 3. Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.....	35
7. ZAKLJUČAK.....	39
8. LITERATURA.....	40
8.1. Bibliografija.....	40
8.2. Pravni propisi.....	41
8.3. Sudska praksa	42
8.4. Web adrese	43
8.5. Novinski članci.....	44

1. UVOD

Jedna od aktualnih tema novijeg doba, povezana s pojavom interneta, zasigurno je i računalna pornografija. Internet, kao „mreža svih mreža“ kojom se razmjenjuju informacije i usluge, sve je prisutnija u kućanstvima te se njime koristi sve veći broj ljudi. Budući da se njegov opseg korištenja neprestano širi, treba obratiti pozornost na one najmlađe kojima je doseg informacija putem interneta sve dostupniji. Iako se internetskim pretraživanjem mogu nadograđivati znanja i proširiti vlastiti spoznajni vidici, ne smije se zanemariti i njegova tamna strana, neprimjereno „surfanje“ djece na internetu. Osim korisnih stvari, njihova ih znatiželja može dovesti i do raznih stranica nemoralnog pornografskog sadržaja. Stoga sam odlučila, u ovom radu, veću pozornost posvetiti upravo virtualnoj pornografiji kao velikom, ali i zanemarenom problemu naše današnjice. Budući da se u pornografskim sadržajima sve češće nalaze djeca i adolescenti, odlučila sam se usredotočiti na segment dječje pornografije. Naime, sve smo češće svjedoci različitih medijskih priča u kojima se odrasle osobe lažno predstavljaju na društvenim mrežama kako bi ostvarile kontakt s djecom i uvjerile ih na slanje eksplicitnih fotografija nakon kojih im istima prijete.¹ Osim toga, pornofili, osobe koje spolno uživaju motreći голу djecu, opravdavali su svoje zahtjeve za slanjem fotografija dovodeći djecu u zabludu, uvjeravajući ih da tako provode audiciju za ulogu u filmu u kojem i oni sami navodno glume.² U želji da budu prikazani na malim ekranima, naivna su djeca tako postala žrtve pedofilije. Pojam pedofilije možemo definirati kao poremećaj u kojem je primarni seksualni interes usmjeren na djecu prepubertetske dobi.³ U poznatoj policijskoj akciji „Čistilište II“, kod Riječanina je otkrivena jedna od najvećih europskih kolekcija dječje pornografije.⁴ Ovi i slični slučajevi za koje sam saznala u medijima, bili su glavni pokretač mog razmišljanja o ovom problemu. Dubljim proučavanjem ove tematike, susrela sam se s različitim čimbenicima koji su utjecali na porast kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom. Želeći osvijestiti sebi i drugima važnost suzbijanja zlostavljanja i

¹ Lagao na Facebooku da ima 15 godina i mamio 13-godišnju djevojčicu, Večernji list, 24. travnja 2017., <https://www.vecernji.hr/vijesti/lagao-na-facebooku-da-ima-15-godina-i-mamio-13-godisnju-djevojčicu-1165364>, pristupljeno 1. travnja 2022.

² Stanić, I., Pornografija na internetu i zaštita djece, stručni članak, Rijeka, str. 125.-136.

³ Elezović, V., Seksualno zlostavljanje djece i internet, Društvena i tehnička istraživanja, str. 112.

⁴ Opačak-Klobučar T., Miljuš D., Pedofilski lanac spao na jednu kariku, Večernji list, 20. studenoga 2002., <https://www.vecernji.hr/vijesti/pedofilski-lanac-spao-na-jednu-kariku-726534>, pristupljeno 4. travnja 2022.

iskorištavanja djece, odlučila sam se u ovome radu baviti pitanjem dječje pornografije, posebice one koja se događa na internetu. Kao i sve ostalo, a posebice tehnologija, razvija se enormnom brzinom. Sve više stručnjaka na području informatičke pismenosti dovodi i do sve većeg broja kaznenih djela upravo na tom području. Kriminalne djelatnosti daleko su „sigurnije“ putem interneta pa je sve više prijestupnika i počinitelja usmjereno baš na tu virtualnu sferu, internet. Naime, ubrzani razvoj u virtualnoj sferi koji korisnicima omogućuje barem djelomičnu anonimnost te pristup kojekakvim digitalnim alatima, stvorio je veći broj prilika za stvaranje i distribuiranje nezakonitih pornografskih sadržaja kojim se prikazuje seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece. No, ove su karakteristike virtualnog okruženja utjecale i na povećanje broja sudionika nezakonitih aktivnosti, čime se dodatno opterećuje one koji su usmjereni ka zaštiti djece te dječjoj dobrobiti u okrutnom virtualnom svijetu. Valja naglasiti da stručnjaci smatraju da je ovo područje još nedovoljno istraženo što otežava prevenciju i tretman počinitelja te da nedostaju sustavna istraživanja, evaluacije, praćenja i analize koje bi pomogle da multidisciplinarnim pristupom doprinesemo borbi u suzbijanju dječje pornografije.⁵ Kada govorimo o napredovanju tehnologije i informatike u okviru dječje pornografije, javlja se vrlo zanimljivo pitanje. Može li se virtualno stvoreni lik djeteta koje sudjeluje u eksplicitnim radnjama podvesti pod dječju pornografiju? Nestvarna dječja lica, općenito lik djeteta, otvara posebnu moralnu dilemu. S jedne strane, umjetno stvoren lik djeteta prikazan u eksplicitnim radnjama (bilo na fotografiji bilo na videozapisu) zasigurno predstavlja pornografski sadržaj. Budući da su „glavni akteri“ u takvim scenama vjerno prikazana djeca, radilo bi se o dječjoj pornografiji. Samim time, takav bi sadržaj bio neprimjeren i njegove bi distributere, proizvođače i općenito posjednike trebalo kazneno goniti. No s druge strane, sama činjenica da se ne radi o stvarnim osobama, odnosno djeci već virtualno stvorenom liku koji u stvarnosti ne postoji, dovodi u pitanje svrhu kažnjavanja njihovih posjednika. Naime, ako je lik djeteta umjetno stvoren i ne predstavlja niti jedno dijete, nego samo iluziju, može li se to uopće smatrati dječjom pornografijom? Također, to povlači i pitanje kaznene odgovornosti, ali i pitanje zaštite. Koga se u tom slučaju štiti s obzirom na to da dijete u stvarnosti uopće ne postoji, nego se radi samo o fikciji? Nadalje, valja spomenuti i animirane filmove koji mogu prikazivati seksualni sadržaj u kojem sudjeluju djeca i samim time mogu se svrstati u dječju pornografiju. I ovdje se otvara pitanje

⁵ Vejmelka, L., Brkić, G., Radat, K., Dječja pornografija na internetu-obilježja osuđenih počinitelja, 2017., str. 80., <https://hrcak.srce.hr/file/273069>

kažnjavanja i zaštite djeteta s jedne strane, te slobode izražavanja i umjetničku narav filma s druge strane. Ta, ali i druga pitanja te misli i zapažanja koja su me potaknula na pisanje o ovoj temi, detaljnije ću prikazati u nastavku svoga rada.

2. POJMOVNO ODREĐENJE PORNOGRAFIJE

Pornografija predstavlja eksplicitno prikazivanje spolnog odnosa s namjerom da u publici izazove seksualno uzbuđenje.⁶ Izvorno značenje riječi možemo, laički, poistovjetiti s bludničanjem.⁷ Sama pornografija i njezina dostupnost znatno se proširila pojavom interneta kao novog medija. Pornografski sadržaji postaju sve zanimljiviji jer se do njih dolazi jednostavnim putem, internetskim pretraživanjem. Iz fotelja vlastitih domova, ne izlažući se javnom osuđivanju, svatko tko posjeduje određenu tehnologiju može pristupiti svijetu seksualnih maštarija i neprimjerenih sadržaja. *Web*-stranice počele su vrvjeti materijalima koje prikazuju blud, razvrat, golotinju, bestidnost i dr. Iako su mladići ti koji prednjače u istraživanju takvih stranica, u današnje se vrijeme i sve više djevojaka zanima za takve sadržaje. Mogućnost neprimjetnog pristupa pornografiji (putem interneta), rezultira sve većom slobodom za izražavanje i zadovoljavanje vlastitih seksualnih poriva. Osjećaj anonimnosti prilikom internetskog pretraživanja stvara sigurnost od osuđujućih pogleda s kojima se nekolicina morala susretati prilikom kupnje časopisa, filmova ili drugih materijala čija je funkcija bila ista.

2.1. Razlika između erotike i pornografije

Postoji razlika između erotike koja se poima kao umjetnost izražavanja te pornografije u kojoj se vjerno opisuje spolni čin koji za cilj ima pobuditi spolni nagon kod publike.⁸ Povlačenje paralele između dvaju naizgled sličnih, a u suštini potpuno različitih pojmova, erotike i

⁶ Definicija pornografije, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49545>, pristupljeno 20. ožujka 2022.

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

pornografije, može predstavljati problem. Razgraničenje ovih pojmova započinje razlikovanjem cilja koji se želi postići prikazivanjem erotskih, odnosno pornografskih sadržaja. Erotika potječe od starogrčke riječi *eros* (ljubav, želja) i predstavlja težnju za postizanjem spolnog uzbuđenja bez otvorenog prikazivanja spolnog odnosa i spolnih organa, ali predstavlja i tematski naziv za umjetnički izraz koji sadrži elemente erotike te se nerijetko koristi i kao sinonim za seksualno zadovoljstvo.⁹ Može se definirati i kao pogoršanje seksualne želje pomoću mašte ili fantazije.¹⁰ Dok se pornografija može smatrati grijehom, erotiku se slavi s divljenjem. Prema tome, erotika je jasno odvojena od pornografije prvenstveno notom umjetnosti i estetike dok je pornografija usmjerena na vjerne prikaze spolnog čina kako bi razbuktala maštu gledatelja, odnosno čitatelja. Iako je u teoriji vrlo jasno njihovo razgraničenje i ono ne predstavlja poteškoće, problem se javlja kada u praksi treba odrediti kojoj od dviju podjela pripada određeni sadržaj, odnosno fotografija, slika ili videozapis. Jasno je da i jedan i drugi pojam simboliziraju „čovjekovu prirodu“, ali je pitanje kako odvagnuti radi li se o umjetničkom djelu ili je to pak samo vulgaran i neprimjeren sadržaj. Tko je ovlašten, odnosno nadležan i tko ima dovoljno znanja potrebnog za jasno razgraničenje i klasifikaciju određenog sadržaja kao pornografskog, odnosno erotskog? S jedne strane, pornografija u javnosti izaziva društvenu osudu i nemoral, dok se erotika priznaje kao umjetnost što ju u društvenim krugovima čini vrlo cijenjenom. U svemu tome od velikog su utjecaja ekonomski motivi. U industriji zabave ništa nije tako isplativo kao što je zarađivanje na ljudskim nagonima budući da je izvjesno da izvor te uzrok takve zarade neće nikada u potpunosti nestati.¹¹ Što se tiče dobitaka od industrije posrednog seksa, oduvijek su visoki i postojani što u konačnici ne čudi s obzirom na činjenicu da se ljudske slabosti iskorištavaju s ciljem ostvarivanja što veće zarade.¹²

⁹ Definicija erotike, Encyclopedia, <https://hr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-erotismo>, pristupljeno 26. ožujka 2022.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Šolić, P., Fenomenološki pristup pornografiji, Crkva u svijetu, Prinosi, str. 72., <https://hrcak.srce.hr/file/82235>, pristupljeno 12. lipnja 2022.

¹² *Ibid.*

3. MEĐUNARODNA REGULACIJA

Zasigurno da porast posjeta pornografskim internetskim stranicama u svijetu ne iznenađuje, ali veliku zabrinutost uzrokuje porast dječje pornografije. S razlogom se pitanje dječje pornografije proteže kroz sve zemlje svijeta. Iako je u nekima izraženije, u drugima malo manje, na ovaj problem svugdje treba gledati jednako. Na globalnoj se razini mogu podcjenjivati stvarne opasnosti koje vežemo uz spolno zlostavljanje djece jer manjka podataka iz kojih bi se trebala stvoriti vjerna slika trenutnog stanja.¹³ Osim što je količina podata vrlo štura, problem predstavljaju i zablude koje su se utkale u društvo. Neke od najpoznatijih su da su počinitelji psihički oboljele osobe, da su u pravilu žrtve djevojčice kao i da žene nisu zlostavljačice, ali i da se spolno zlostavljanje djece pojavljuje samo u određenim društvenim zajednicama te siromašnim i disfunkcionalnim obiteljima.¹⁴

3.1. Ujedinjeni narodi (UN)

Kada govorimo o zaštiti temeljnih prava i sloboda djece, najvažniji dokument na svjetskoj razini zasigurno je Konvencija o pravima djeteta (dalje u tekstu Konvencija) usvojena 20. studenoga 1989. godine na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda.¹⁵ Time je Republika Hrvatska, kao stranka Konvencije, preuzela obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda posvećujući veću pozornost djeci.¹⁶ Prema toj se Konvenciji dijete određuje kao osoba koja nije navršila 18 godina.¹⁷ No, početak brige za zaštitu onih najmlađih započeo je 30-ak godina prije. Naime, od ranije je postojala želja za doprinosom jačanju demokracije i društva u kojem bi svaki pojedinac uživao temeljna ljudska prava i slobode te je u skladno tome Generalna skupština UN-a usvojila Deklaraciju o pravima djece (dalje u

¹³ Kokot, I., Temeljne odrednice kriminalističkog postupanja u vezi sa sadržajem spolnog iskorištavanja djece na računalnom sustavu ili mreži u Republici Hrvatskoj, pregledni znanstveni rad, 20. travnja 2015., str. 232.

¹⁴ Sanderson, C., Zavođenje djeteta, Kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja, smjernice za roditelje i učitelje, V.B.Z. Zagreb, 2005., str. 12.-20.

¹⁵ Konvencija o pravima djeteta, Ujedinjeni narodi, 1989.

¹⁶ Konvencija o pravima djeteta, UNICEF, 2017., str. 1., https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf, pristupljeno 15. lipnja 2022.

¹⁷ *Ibid.*

tekstu Deklaracija) 1959. godine.¹⁸ Za razliku od Deklaracije koja ima samo moralnu snagu, Konvencija predstavlja pravni akt zakonske snage koji obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te zadržava pravo nadziranja njezine primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale.¹⁹ Države stranke Konvencije obvezuju se na zaštitu djeteta od svakog oblika spolnog zlostavljanja i izrabljivanja kao i na poduzimanje svih nacionalnih, bilateralnih i multilateralnih mjera kako bi spriječile prinuđivanje ili navođenje djeteta na bavljenje bilo kojom spolnom djelatnošću, uporabu djeteta u prostituciji ili kakvoj drugoj spolnoj djelatnosti te uporabu djeteta u pornografskim predstavama i materijalima.²⁰ Osim razlike u obvezujućoj snazi, postoji i razlika u naslovu. Naime, u Deklaraciji se radi o pravima djece što predstavlja svu djecu kao cjelinu, dok se u Konvenciji ističu prava djeteta što ukazuje na važnost individualnosti, odnosno da se zasebno misli na svako pojedino dijete kao samostalnu jedinku.²¹ Jedinstvenost konvencije leži u njezinoj univerzalnosti, sveobuhvatnosti i bezuvjetnosti. Univerzalnost proizlazi iz primjene na svu djecu, sveobuhvatnost je vidljiva u osiguranju građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava dok se bezuvjetnost može pronaći u zahtjevima da i vlade sa slabijim izvorima sredstava poduzmu potrebne aktivnosti za zaštitu prava djeteta.²²

Još jedan u nizu važnih međunarodnih dokumenata je i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta.²³ Sukladno tome, Hrvatski je sabor, kao država stranka, 2002. godine donio Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta.²⁴ I u ovom pravnom aktu prije svega postoji definicija dječje pornografije kao podloga za ostalu regulativu koja slijedi. Tako se dječja pornografija pojmovno određuje kao prikazivanje djeteta (bilo kojim sredstvima) u pravim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili prikazivanje seksualnih dijelova djeteta prvenstveno u seksualne svrhe.²⁵ Valja naglasiti i obvezujuću snagu ovog protokola koja je vidljiva u dužnosti država stranaka da osiguraju

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Članak 34. Konvencije o pravima djeteta

²¹ Andrassy, J., Bakotić, B., Lapaš, D., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno parvo 1, Čovjek u međunarodnome pravu, Međunarodna zaštita čovjeka, Zagreb, 2012., str. 399.-400.

²² Konvencija o pravima djeteta, *Op. cit.* u bilj. 16., str. 1.

²³ Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, Ujedinjeni narodi, 2000.

²⁴ Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, NN5/2002

²⁵ *Ibid.*, članak 2. stavak c)

minimum kaznenopravnih sankcija za određena djela i aktivnosti na štetu djece u državi, ali i u inozemstvu.²⁶ Neka od tih djela i aktivnosti su nuđenje ili izručivanje djeteta u svrhu seksualnog iskorištavanja te proizvodnja, širenje, uvoz, izvoz, distribucija, nuđenje, prodaja ili posjedovanje dječje pornografije u seksualne svrhe.²⁷

3.2. Europska unija (EU)

Ubrzan razvoj digitalnog okruženja te upotreba novih tehnologija otvaraju brojne mogućnosti. Od sve ranije dobi djeca se igraju, uče i komuniciraju u internetskom okruženju s obzirom na činjenicu da im digitalne tehnologije omogućuju da postepeno postaju dio globalnih pokreta i imaju ulogu aktivnih građana.²⁸ Prema tome, možemo govoriti o digitalnoj generaciji koja može bolje napredovati u sferi digitalnog obrazovanja i budućih sustava na tržištu rada.²⁹ Nedovoljno učinkoviti sustavi za provjeru dobi ili nemarna roditeljska kontrola prisutnosti djece na internetu, povećava njihovu izloženost štetnim ili nezakonitim sadržajima kao što su materijali o seksualnom zlostavljanju ili iskorištavanju djece, pornografija i sadržaji za odrasle, ali i izloženost riziku od štetnog i nezakonitog kontakta kao što su seksualno zlostavljanje djece na internetu i nagovaranje djece na sudjelovanje u seksualnim radnjama.³⁰ Također, nije za zanemariti ni negativan utjecaj sredstava javnoga priopćavanja koji vrve nasilnim i pornografskim scenama koje mogu negativno utjecati na psihički i moralni život djeteta.³¹

²⁶ *Ibid.*, članak 3. stavak 1. točka a)

²⁷ *Ibid.* Članak 3. stavak 1. točka c)

²⁸ Europska komisija, Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija empty, Strategija EU-a o pravima djeteta, Digitalno i informacijsko društvo: EU u kojem se djeca mogu sigurno snalaziti u digitalnom okruženju i iskoristiti njegove mogućnosti, Bruxelles, 2021., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en> , pristupljeno 16. lipnja 2022.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ Čubelić, I., Prava djece u međunarodnim dokumentima, Split, 1994., str. 459., <https://hrcak.srce.hr/file/80329> , pristupljeno 16. lipnja 2022.

3.2.1. Animirani i “virtualni” filmovi

Zaštita djece jedan je od primarnih ciljeva ne samo država članica Europske unije, nego i šire. Prema Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća³², „seksualno zlostavljanje i seksualno iskorištavanje djece uključujući dječju pornografiju, predstavljaju teška kršenja temeljnih prava, posebno prava djece na zaštitu i brigu za njihovu dobrobit kako je to predviđeno Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djece iz 1989. i Poveljom o temeljnim pravima Europske unije”³³. Budući da govorimo o mogućim kršenjima temeljnih prava, osiguranje njihove zaštite neophodno je. Zanimljivo pitanje otvara se u slučaju kršenja temeljnih prava djece koja u stvarnosti ne postoje kao i likova djece u animiranim filmovima čiji se sadržaj bazira na seksualno eksplicitnim scenama. Iako bi se ova dva termina na prvi pogled mogla poistovjetiti, razlika među njima ipak postoji. Animirani (crtani) film, kao vid filmske umjetnosti, proizveden je različitim tehnikama animacije čijom se primjenom upotrebljavaju različiti materijali kao što su crteži, lutke, prirodni predmeti, plastelin i sl.³⁴ Prema tome, u crtanim je filmovima jasno da se ne radi o stvarnim ljudima jer je sve prikazano na fiktivan način. S druge strane, filmovi eksplicitnog sadržaja koji prikazuju umjetno stvoren lik djeteta, mogu stvarati problem. Naime, u takvim je filmovima vrlo teško razlučiti stvarnost od fikcije, odnosno radi li se o djetetu koje u stvarnosti postoji ili ne. U takvim se filmovima radi o nestvarnoj djeci koja su produkt mašte stvaratelja filma. Da se uistinu radi o plodu mašte, a ne stvarnoj djeci iz realnog života, govori i činjenica da su njihovi likovi podložni apsolutnoj modifikaciji sukladno volji njihovih idejnih stvaratelja. Taj je razvoj doveo do definiranja virtualne, „pseudopornografije“, uz onu tradicionalnu dječju pornografiju.³⁵ Dječju pornografiju, bilo to stvarnu ili virtualnu, pedofili koriste kao sredstvo za uvjeravanje djece, svojih potencijalnih žrtava, da s njima stupe u seksualne odnose.³⁶ Očigledna opasnost i društvena neprihvatljivost dječje pornografije, stvarne ili virtualne, „ne proizlazi iz načina na

³² Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, od 13. prosinca 2011., <https://www.iusinfo.hr/EU-zakonodavstvo/EU721S3C32011L0093>, pristupljeno 16. lipnja 2022.

³³ *Ibid.*, pasus 1.

³⁴ Definicija animiranog filma, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2819>, pristupljeno 3. svibnja 2022.

³⁵ Derenčinović, D., Dječja pornografija na Internetu - o kažnjavanju posjedovanju i virtualnoj dječjoj pornografiji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 10, broj 1/2003, str. 24.

³⁶ *Ibid.*

koji se ona proizvodi, već iz neprihvatljivosti sadržaja koji afirmira³⁷. Protivnici kriminalizacije virtualne dječje pornografije smatraju kako je takva zabrana preširoka te ne odgovara zahtjevu određenosti integriranom u načelo zakonitosti.³⁸ Unatoč pojmovnoj razlici, može se izdvojiti jedna vrlo važna zajednička stavka kao što je pitanje zaštite djece. Najviši stupanj zaštite onih najnemoćnijih opravdava se činjenicom kako nisu sposobni sami brinuti o svojim pravim i interesima. Različiti oblici medija (fotografije, videozapisi, slike i sl.) koji prikazuju seksualne sadržaje u kojima sudjeluju djeca i mladi manifestiraju se kao dječja pornografija te se nastoji zaštititi djecu koja su žrtve iste. Da je u takvim situacijama zaštita primarna i neophodna, neupitno je. Međutim, problem se javlja kada govorimo o povredi prava djeteta koje u stvarnom životu ne postoji. No, što ako se radi o virtualno stvorenim dječjim likovima koji u realnom životu ne postoje? Treba li ili ne u takvim situacijama pružiti zaštitu i koga bi se time zapravo štitilo? Gdje je granica između dječje pornografije i prava na slobodu izražavanja? Isključuje li jedno od toga ono drugo? Odgovori na ova i druga pitanja takve tematike predstavljaju dva oprečna stajališta. Direktivom Europskog parlamenta uvriježena je ideja da se dječjom pornografijom smatra materijal koji vizualno prikazuje bilo koju osobu koja izgleda kao dijete u stvarnom ili simuliranom seksualnom činu, prikazivanje spolnih organa osobe koja izgleda kao dijete (prije svega za seksualne potrebe) te realistične slike djeteta u seksualnom činu ili realistične slike spolnih organa djeteta (prije svega za seksualne potrebe)³⁹. Prema tome, može se zaključiti kako su Europski parlament i Vijeće mišljenja kako ne treba praviti razliku između prikaza stvarnog djeteta i fiktivnog lika. U oba se slučaja štiti pravo djeteta, a posjednici, distributeri ili proizvođači takvog sadržaja trebaju kazneno odgovarati. Dvojbeno je koliko je takvo tumačenje pravilno s obzirom na to da se ne ugrožavaju ni povrjeđuju prava niti jednog konkretnog djeteta. Ako već ne postoji povreda, odnosno ne postoji dijete čija bi prava eventualno bila povrijeđena, koga bi se u tom slučaju štitilo? Ako bi netko u svrhu umjetničkog izričaja prikazao nepostojeće dijete u eksplicitnoj pozi kao plod svoje mašte te bude zbog toga kažnjen, može li se pozivati na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života iz članka 8. ili pak na pravo na slobodu izražavanja

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, od 13. prosinca 2011., *Op. cit.* u bilj 32., čl. 2.

iz članka 10. Europske konvencije?⁴⁰ Potonje pitanje riješio je *ESLJP u presudi Karttunen protiv Finske* (vidi presudu na str. 21.).

3.3. Vijeće Europe (VE)

Jedna od mnogobrojnih inačica definicije dječje pornografije u najširem smislu određujemo kao zlouporabu djece u pornografske svrhe.⁴¹ Za razliku od ove vrlo šture definicije, Vijeće Europe u Konvenciji o kibernetičkom kriminalu⁴² („Budimpeštanska konvencija“) izraz dječje pornografije opisuje nešto šire. Tako u članku 9. stavka 2. Zakona o potvrđivanju Konvencije o kibernetičkom kriminalu dječja pornografija uključuje pornografski materijal koji vizualno prikazuje dijete, ali i osobu koja izgleda kao dijete, koje se bavi seksualno eksplicitnim ponašanjem te realistične slike takvih radnji koje vjerno prikazuju djecu ili osobe koje nalikuju djeci.⁴³ No, pojam dječje pornografije na internetu podliježe dodatnom izazovu s obzirom na to da je virtualni prostor odraz globalnog društva građenog od pojedinaca koji dolaze iz zemalja različite pravne regulative, kulture te moralnih vrijednosti.⁴⁴ U preambuli Zakona o potvrđivanju dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu⁴⁵ stoji da računalni sustavi nude do sada neviđene načine olakšavanja slobode izražavanja i komuniciranja u svijetu što predstavlja jedan od glavnih temelja demokratskog društva kao i jedan od glavnih uvjeta za njegov napredak i razvoj svakog pojedinca.⁴⁶ No, uz sve te dobre strane virtualne sfere, ne smije se izgubiti svijest o postojanju opasnosti od zlouporabe takvih računalnih sustava.

2007. godine Republika Hrvatska postala je potpisnica Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.⁴⁷ Nekoliko godina kasnije, 2011., sukladno navedenoj Konvenciji, stupio je na snagu Zakon o potvrđivanju Konvencije

⁴⁰ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1950.

⁴¹ Stanley, J., *Child abuse and the Internet*, Nacional Child Protection Claringhouse, no. 15, 2001, pp. 1.-19.

⁴² Konvencija o kibernetičkom kriminalu, Vijeće Europe, 2001.

⁴³ Zakon o potvrđivanju Konvencije o kibernetičkom kriminalu, NN 9/2002, članak 9. stavak 2.

⁴⁴ Taylor, M.; Quayle, E.; Holland, G., *Child Pornography: The Internet and Offending* – Canadian, *Journal of Policy Research*, vol. 2, no. 2, 2001., pp. 94–100.

⁴⁵ Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu o inkriminiranju dječja rasističke i ksenofobne naravi počinjenih pomoću računalnih sustava, NN 4/2008

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, Vijeće Europe, 2007.

Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja u kojem su utvrđeni ciljevi ovog dokumenta.⁴⁸ Kao najvažniji ciljevi ističu se sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i/ili zlostavljanja djece, zatim zaštita prava djece koja su žrtva seksualnog iskorištavanja i/ili seksualnog zlostavljanja te promicanje nacionalne i međunarodne suradnje u suzbijanju seksualnog iskorištavanja i/ili zlostavljanja djece.⁴⁹ Budući da se kroz ciljeve proteže pojam djeteta, i u ovom je dokumentu to pitanje moralo biti riješeno. Kako je u većini zakonodavstva uvriježeno da se djetetom smatra osoba mlađa od 18 godina, i u ovom je aktu preuzeta takva misao.⁵⁰ S druge strane nužno je bilo i pojmovno odrediti što bi se smatralo seksualnim iskorištavanjem, odnosno zlostavljanjem. Tako je utvrđeno da seksualno zlostavljanje obuhvaća sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s osobom mlađom od 18 godina u kojima se koristi prisila, sila ili prijetnje, odnosno zlopotrebljava priznati položaj povjerenja, autoriteta ili utjecaja nad djetetom (i unutar obitelji) ili se zlopotrebljava posebno ranjiva situacija djeteta (npr. mentalna ili fizička invalidnost, situacije ovisnosti).⁵¹ Budući da se radi o pravno obvezujućem aktu, svaka stranka pristaje na obvezu poduzimanja potrebne zakonodavne mjere u cilju sankcioniranja proizvodnje, nuđenja, nabavljanja ili posjedovanja dječje pornografije ili ostvarivanja pristupa istoj.⁵² Kaznenopravnoj sankciji podliježu i osobe koje vrbuju, odnosno prisiljavaju djecu na sudjelovanje u pornografskim nastupima ili svjesno posjećuju pornografske nastupe u kojima sudjeluju djeca.⁵³

Valja spomenuti i Europsku konvenciju o ostvarivanju dječjih prava⁵⁴, odnosno Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava⁵⁵. Donošenjem ovog zakona, Hrvatski se sabor naklonio idejama da prava i najbolje interese djece treba promicati i dati im priliku da svoja prava mogu i ostvariti, posebice ona koja se tiču obiteljsko-pravnih pitanja.⁵⁶ Sukladno tome, svim je država strankama nametnuta dužnost da u svojim zakonodavstvima više pažnje posvete zaštiti djece kako bi njihova budućnost i odrastanje bilo što bezbrižnije.

⁴⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, NN 11/2011

⁴⁹ *Ibid.*, članak 1. stavak 1.

⁵⁰ *Ibid.*, članak 3. stavak a)

⁵¹ *Ibid.*, članak 18. stavak 1.

⁵² *Ibid.*, članak 20. stavak 1.

⁵³ *Ibid.*, članak 21. stavak 1.

⁵⁴ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Vijeće Europe, Strasbourg, 1996.

⁵⁵ Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, NN 1/2010

⁵⁶ *Ibid.*, Preambula

4. POZITIVNOPRAVNO UREĐENJE

Premda s potpunom sigurnošću ne možemo ustanoviti točan broj izvora dječje pornografije na internetskim stranicama, nesporno je da svakodnevno raste.⁵⁷ Tome pridonosi anonimnost korisnika, dostupnost različitim multimedijalnim tehnikama kojima i osobe bez posebnog znanja mogu izraditi i distribuirati nezakonite sadržaje koji mogu biti proizvedeni u jednom dijelu svijeta, a time postati dostupni velikom broju korisnika u mnogim udaljenijim zemljama.⁵⁸ Ako se izuzme zaštita pojedinih ustavom zaštićenih vrijednosti, represivna vlast države prestaje izvan njezinih državnih granica što podrazumijeva da je za učinkovito suzbijanje dječje pornografije potrebno osigurati međunarodnu suradnju u svim fazama kaznenog progona.⁵⁹ Da je takva suradnja moguća i učinkovita, dokazuje primjer švicarske i filipinske policije u akciji suzbijanja seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece.⁶⁰ U SAD-u je 1996. godine donesen Zakon o sprječavanju dječje pornografije što je dovelo do pitanja ustavnosti zabrane virtualne dječje pornografije o kojoj se raspravljalo 2002. godine.⁶¹ Postupak se vodio pred Vrhovnim sudom u predmetu *Ashcroft v. Free Speech Coalition*.⁶² Nakon duljeg razmatranja ustavnosti, Vrhovni je sud donio odluku kojom se utvrđuje da je „zabrana virtualne dječje pornografije suprotna pravu na slobodu govora“⁶³. Pravo na slobodu govora sadržano je u Prvom amandmanu na Ustav SAD-a. Razmatrajući ustavnost kriminalizacije virtualne dječje pornografije postavlja se pitanje kako tolerirati nešto što je u svojoj osnovi društveno neprihvatljivo.⁶⁴ Popper to naziva „paradoksom tolerancije“, što bi značilo da društvo „u cilju promicanja tolerancije mora tolerirati i one sadržaje koji su u svojoj osnovi netolerantni i neprihvatljivi“⁶⁵ većini ljudi. Temeljna ideja zabrane virtualne

⁵⁷ Derenčinović, D., *Op. cit.* u bilj 35, str. 6.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Primjer uspješne međunarodnopravne suradnje u cilju suzbijanja seksualnog iskorištavanja djece je akcija švicarske i filipinske policije nakon koje je 1999. u Baselu sud osudio 36-godišnjeg švicarskog državljanina na šest godina zatvora zbog proizvodnje dječje pornografije na Filipinima od 1989. do 1996. godine te zbog seksualnog iskorištavanja djece u dobi od devet do šesnaest godina. *Swiss Paedophile Sentenced to Jail, Child Pornography and Online Solicitation ECPAT International Newsletter*, br. 39 od 1.4.2002.

⁶¹ Derenčinović, D., *Op. cit.* u bilj 35, str. 16.

⁶² *Ashcroft v. Free Speech Coalition, Certiorari to the United States Court of Appeals for the Ninth Circuit*, No. 00-795. Argued October 30, 2001- Decided April 16, 2002.

⁶³ Derenčinović, D., *Op. cit.* u bilj 35, str. 16.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Popper, K., *The Open Society and its Enemies*, Routledge, 1996.

dječje pornografije nije u društvenoj šteti koja bi time mogla nastati, već u tome što je globalno neprihvatljiva, odnosno apsolutno nemoralna.⁶⁶

4.1. Kaznena djela dječje pornografije

U posebnom dijelu Kaznenog zakona (dalje u tekstu KZ), točnije u glavi XVII., sadržane su odredbe o kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.⁶⁷ Kada je riječ o dječjoj pornografiji, posebnu sam pozornost usmjerila na odredbe pojedinih skupina kaznenih djela. Prema tome, prikazat ću pravnu regulativu kaznenih djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba, kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju, kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografske predstave te kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom. Iako općenito govoreći o dječjoj pornografiji, u svakodnevnom govoru, često obuhvaćamo sva kaznena djela pornografskog sadržaja na štetu djece u istu skupinu, iskorištavanje djece za pornografiju, razlike ipak postoje i istaknute su u našem KZ-u. S obzirom na pojedinu skupinu kaznenih djela, razlikuje se i okvir kaznenopravne odgovornosti, odnosno propisane kazne.

4.1.1. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161. KZ-a)

Jedna od izabranih skupina kaznenih djela koja ću obraditi, je mamljenje djece za zadovoljavanje spolnih potreba prema kojoj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina punoljetna osoba koja osobi mlađoj od petnaest godina, u namjeri da ona ili druga osoba nad njom počini kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina ili kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju iz stavka 1. i 2. ovog članka ili pak kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave iz članka 164. stavka 1. KZ-a, putem informacijsko komunikacijskih tehnologija (ili na drugi način) predloži susret s njom

⁶⁶ Derenčinović, D., *Op. cit.* u bilj 35, str. 18.

⁶⁷ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21

ili drugom osobom ili poduzme mjere da do tog susreta dođe.⁶⁸ Tko u cilju počinjenja potonjeg kaznenog djela prikuplja, daje ili prenosi podatke o osobi mlađoj od petnaest godina, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.⁶⁹

4.1.2. Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ-a)

Kao što je već rečeno, iskorištavanje djece za pornografiju podliježe kaznenoj odgovornosti počinitelja u svim nacionalnim zakonodavstvima država članica Vijeća Europe, ali i šire. Naš je zakonodavac dječju pornografiju definirao kao materijal koji u spolne svrhe vizualno (ili na drugi način) prikazuje pravo dijete, odnosno vjerno prikazuje nepostojeće dijete ili osobu nalik djetetu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju, odnosno materijal koji prikazuje spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta kao i osobe koja izgledom nalikuje djetetu.⁷⁰ Uzimajući u obzir da se materijali koji prikazuju spolne organe pravog djeteta, realno prikazanog nepostojećeg djeteta te osobe koja nalikuje djetetu ne smatraju pornografijom ako imaju medicinski, znanstveni ili umjetnički značaj.⁷¹ Prema stavku 1. navedenog članka KZ-a, onaj tko bi dijete vrbovao ili poticao na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije, omogućio ili organizirao njezino snimanje, kaznio bi se kaznom zatvora od jedne do deset godina.⁷² Istom će se kaznom zatvora kazniti i onaj tko bi neovlašteno snimio, proizvodio, posjedovao, distribuirao ili na bilo koji način dječju pornografiju učinio dostupnom.⁷³ Također se kažnjava i zlouporaba ovlasti, teškog položaja djeteta te odnos zavisnosti, kao i prijetnja i obmana kojom se dijete navodi na snimanje pornografskog sadržaja u kojem je slučaju KZ predvidio kaznu zatvora od tri do dvanaest godina.⁷⁴ Sav sadržaj koji bi se pronašao kod počinitelja kaznenog djela (npr. računalni programi, naprave ili podaci) bio bi oduzet, a nastali pornografski materijal uništen.⁷⁵ Valja naglasiti da postoje i situacije u kojima su sama djeca proizvođači ili posjednici dječje

⁶⁸ Članak 161. stavak 1. KZ-a

⁶⁹ Članak 161. stavak 2. KZ-a

⁷⁰ Članak 163. stavak 6. KZ-a

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Članak 163. stavak 1. KZ-a

⁷³ Članak 163. stavak 2. KZ-a

⁷⁴ Članak 163. stavak 3. KZ-a

⁷⁵ Članak 163. stavak 4. KZ-a

pornografije pa se samim time otvara i pitanje njihovog kažnjavanja. Za razliku od odrasle osoba koja će kazneno odgovarati, dijete neće odgovarati za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala ako njegov sadržaj prikazuje njega samog ili njega i drugo dijete pod uvjetom da su taj materijal sami proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu osobnu upotrebu.⁷⁶

4.1.3. Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164. KZ-a)

Pornografska predstava definira se kao prikazivanje uživo, odnosno komunikacijskim sredstvima pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete kao i osobu koja nalikuje djetetu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju.⁷⁷ U to ubrajamo i prikaz spolnih organa u seksualne svrhe pri čemu nije važno radi li se o pravom djetetu, realnom prikazu nepostojećeg djeteta ili pak o osobi koja izgledom nalikuje djetetu.⁷⁸ Iskorištavanje djece kao i ostvarivanje profita na temelju njihova sudjelovanja u pornografskim predstavama, kažnjava se kaznom zatvora od jedne do dvanaest⁷⁹, odnosno od jedne do deset godina u slučaju vrbovanja ili poticanja na sudjelovanje u takvim predstavama⁸⁰ ili pak njihovim gledanjem uživo ili putem komunikacijskih sredstava pod uvjetom da znaju, mogu ili moraju znati da u njima sudjeluje dijete⁸¹. Onoga koji bi silom, prijetnjom ili obmanom naveo dijete na sudjelovanje u takvim predstavama, prema našem bi zakonodavstvu bio kažnjen na tri do dvanaest godina zatvora.⁸² Što se tiče računalnih sustava, posebnih naprava te podataka i materijala koji bi nastali počinjenjem ovog kaznenog djela, oduzeli bi se i uništiti.⁸³

⁷⁶ Članak 163. stavak 5. KZ-a

⁷⁷ Članak 164. stavak 6. KZ-a

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Članak 164. stavak 2. KZ-a

⁸⁰ Članak 164. stavak 1. KZ-a

⁸¹ Članak 164. stavak 4. KZ-a

⁸² Članak 164. stavak 3. KZ-a

⁸³ Članak 164. stavak 5. KZ-a

4.1.4. Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165. KZ-a)

U smislu našeg KZ-a, pornografijom se smatra materijal koji u spolne svrhe vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili spolne organe ljudi s tim da su iz toga izuzeti materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj.⁸⁴ Osim izravnog iskorištavanja djece za pornografiju i pornografske predstave, KZ regulirao je i svaki način upoznavanja djeteta sa spolno eksplicitnim sadržajem. Upoznavanje djeteta sa sadržajem neprimjerenim njegovoj dobi, odnosno pornografijom, uključuje prodaju, poklanjanje, prikazivanje i javno izlaganje te posredovanjem računalnih sustava ili na bilo koji drugi način činjenje pristupačnim slika, videozapisa i sl. predmeta pornografskog sadržaja kao i pornografskih predstava djetetu mlađem od petnaest godina za što je predviđena kazna zatvora od 6 mjeseci do pet godina.⁸⁵ Prikupljeni pornografski materijal će se uništiti, a predmeti, posebne naprave i sredstva te računalni sustavi, oduzeti.⁸⁶ Ne čudi činjenica da pravna regulativa u našem zakonodavstvu uključuje i odredbe o kaznenim djelima upoznavanja djece s pornografijom s obzirom na istraživanja koja su pokazala kako gledanje pornografskog sadržaja može na dijete ostaviti štetne posljedice i utjecati na njegov budući rast i razvoj.⁸⁷ Britanski glasnogovornik Društva za prevenciju okrutnosti nad djecom osvrnuo se na pokazatelje društvenog napretka i zaključio da se djeca u sve ranijoj dobi (nakon jedanaeste godine) susreću s pornografskim materijalima te su možda u početku šokirana viđenim, no kad se slegne prvi dojam, nerijetko se i sama počnu tako ponašati⁸⁸. Upravo tako naučeno ponašanje može biti pokretač vršnjačkog nasilja koji se u konačnici i dogodio u Velikoj Britaniji te šokirao svijet.⁸⁹ Naime, na računalu jednog dječaka pretraživani su pojmovi “hardcore pornografija” čiji je sadržaj pregledavao i počeo u realnom životu primjenjivati ono što je na tim stranicama vidio.⁹⁰

⁸⁴ Članak 165. stavak 3. KZ-a

⁸⁵ Članak 165. stavak 1. KZ-a

⁸⁶ Članak 165. stavak 2. KZ-a

⁸⁷ S. V., Gledanje pornića na djecu može imati strašne posljedice, Indeks.hr, 2016., <https://www.index.hr/magazin/clanak/glednje-pornica-na-djecu-moze-imati-strasne-posljedice/933382.aspx>, pristupljeno 6. svibnja 2022.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Ž. L., Stravičan zločin u Britaniji: Dvanaestogodišnjak silovao svoju četverogodišnju sestru, Indeks.hr, 2017., <https://www.index.hr/vijesti/clanak/stravican-zlocin-u-britaniji-dvanaestogodisnjak-silovao-svoju-cetverogodisnju-sestru/989001.aspx>

⁹⁰ *Ibid.*

4.2. Zaštita djece

U svjetlu napisanog, smatram da bi zaštita i sigurnost djece trebala biti među primarnim zadaćama vlasti i društva. Kao i fizička zaštita, tako i ona na internetu, bitan su segment njihove sigurnosti. Iako je internet izvor znanja i često ga koriste i u školske svrhe, treba osvijestiti i njegovu negativnu stranu kao što su neprimjereni sadržaji.⁹¹ Kako bi bili sigurni da se djeca služe internetom na siguran i njihovoj dobi primjeren način, postoji mogućnost roditeljske kontrole. Hrvatska regulativna agencija za mrežne djelatnosti (u daljnjem tekstu HAKOM) savjetuje roditelje kako djecu uputiti na odgovoran pristup internetskim stranicama.⁹² HAKOM nastoji istaknuti bitnost interneta u djetetovu razvoju i obrazovanju, ali i njegove negativne posljedice do kojih može doći neodgovornim korištenjem.⁹³ Osim nadzora nad radom djece na internetu koji često nije moguć, djeci treba osvijestiti da sve što pronađu i pročitaju nije nužno i istinito.⁹⁴ Osnova odgovornosti koju djeca mogu primijeniti pri korištenju internetom je zaštita osobnih podataka u što se ubraja nedavanje osobnih podataka nepoznatim osobama kao ni nalaženje s takvima, upoznatim putem interneta.⁹⁵ Kako i roditelji djece često imaju velik utjecaj na objavljivanje dječjih fotografija na internetu, svoje preporuke za ponašanje roditelja na društvenim mrežama objavila je Agencija za zaštitu osobnih podataka (u daljnjem tekstu Agencija). Imajući na umu zaštitu dječjih prava Agencija savjetuje roditeljima da budu svjesni činjenice da trenutkom objave neke fotografije na internetu, primjerice *Facebooku*, oni prestaju biti vlasnici te fotografije ili objavljenog podatka.⁹⁶ Prema tome, vrlo je važno proučiti pravila privatnosti na društvenim mrežama te se tako informirati kako zaštititi svoje osobne podatke. Jedna od opcija je da profil korisnika bude dostupan samo određenom broju ljudi, npr. kontaktima s kojima je povezan.⁹⁷ Također se savjetuje ponajprije djeci, ali i roditeljima, ne prihvaćanje zahtjeva prijateljstva od osoba koje

⁹¹ Zaštita djece na internetu, HAKOM, <https://www.hakom.hr/hr/zastita-djece-na-internetu/112>, pristupljeno 20. lipnja 2022.

⁹² *Ibid.*

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Kako zaštititi dijete u svijetu interneta, mrežnih tehnologija i mobilnih telefona, HAKOM, 2018., str. 7.-10., https://www.hakom.hr/UserDocsImages/2018/dokumenti/HAKOM_BROSURAmala.pdf?vel=1730420, pristupljeno 20. lipnja 2022.

⁹⁶ Kako se zaštititi u svijetu interneta i mobilnih uređaja, HAKOM, 2022., str. 5.-6.,

https://www.hakom.hr/UserDocsImages/2022/dokumenti/Bro%C5%A1lura-Kako%20se%20za%C5%A1tititi%20u%20svijetu%20interneta%20i%20mobilnih%20ure%C4%91aja_2022.pdf?vel=18464276, pristupljeno 20. Lipnja 2022.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 16.- 21.

ne poznaju u stvarnom životu te da se ne upuštaju u razmjenu osobnih podataka s istima, naročito ne podatke osobne ili/i intimne prirode kako ti podaci ne bi u rukama pogrešnih osoba (pedofila, ucjenjivača, malicioznih pojedinaca) postali moćno sredstvo ucjene i prijetnje ili kako se dijete u budućnosti ne bi sramilo onoga što su roditelji prije objavljivali.⁹⁸ Prema mišljenju Agencije, neodgovornim roditeljskim ponašanjem smatra se bezrazložno objavljivanje fotografija, imena, imena škole ili vrtića te mjesta na kojima djeca slave rođendane zato što takvi podaci mogu dovesti do neželjenih i tragičnih posljedica jer se njihovim objavljivanjem, smatraju stručnjaci, „šalje pozivnica“ pedofilima, otmičarima, kradljivcima organa, i sl.⁹⁹

4.3. Red Button

Red button specijalizirana je aplikacija napravljena od strane Ministarstva unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu MUP) RH kako bi informirala sve građane, ponajprije roditelje i djecu, o tome koji su sve sadržaji na internetu nezakoniti.¹⁰⁰ Razvijena je u sklopu IPA 2009 *twinning* projekta „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te pružanja pomoći policije“ ranjivijim žrtvama kriminaliteta, a u njezinom razvoju, testiranju i kasnije promociji bitno su doprinijeli i partneri iz Centra za sigurniji internet.¹⁰¹ Glavna je svrha aplikacije olakšano prijavljivanje kaznenih djela s različitim načinima iskorištavanja ili zlostavljanja djece.¹⁰² Na stranici aplikacije navedena su određena prava i pojednostavljene zakonske odredbe kako bi se informirali svi zainteresirani o njihovim zakonskim pravima i obvezama, a najveća prednost te aplikacije, smatraju iz MUP-a, anonimnost je prijava za koju se nadaju da će, kao i u zemljama u kojima je primijenjen sličan program, smanjiti „tamne brojke“ kriminala koji se čini na štetu djece.¹⁰³

⁹⁸ *Ibid.*, str. 5.-6.

⁹⁹ Preporuke agencije roditeljima za ponašanje na društvenim mrežama, Agencija za zaštitu osobnih podataka, <http://azop.hr/info-servis/detaljnije/preporuke-agencije-roditeljima-za-ponasanje-na-drustvenim-mrezama>, pristupljeno 26. ožujka 2022.

¹⁰⁰ Red button, MUP RH, <https://redbutton.mup.hr/>, pristupljeno 26. ožujka 2022.

¹⁰¹ Kleva, S., MUP-ova aplikacija: Red Button štiti djecu, Novi list, 17. studeni 2013.

<https://www.novolist.hr/novosti/crna-kronika/mup-ova-aplikacija-red-button-stiti-djecu/>, pristupljeno 27. ožujka 2022.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

Osim ove aplikacije, kako bi se pomoglo suzbijanju najtežih djela na štetu djece, 5. lipnja 2012. godine potpisan je Sporazum o strateškom partnerstvu na uspostavi Centra za sigurniji internet.¹⁰⁴ Kao glavne ciljeve koje će nastojati ostvariti, ovaj je sporazum postavio podizanje javne svijesti o važnosti sigurnosti na internetu, poticanje prvenstveno djece i mladih na sigurnu, odgovornu i primjerenu uporabu interneta.¹⁰⁵ Potpisnici sporazuma također se zalažu za institucionalizirano uvođenje informacijske i računalne sigurnosti u obrazovni sustav te ono što Agencija za zaštitu osobnih podataka posebno cijeni kao inicijativu MUP-a, njihovo omogućavanje jednostavne *on-line* prijave opasnih, štetnih i nezakonitih sadržaja i aktivnosti putem *Red button* aplikacije.¹⁰⁶

4.4. Suradnja telekomunikacijskih operatera i policije

Poštivanjem prava na privatnost i zaštitu osobnosti, u izvršavanju „*cyber*“ kaznenih djela počinitelji se koriste razvojem tehničkih mogućnosti i oblika komunikacije pa je nužno stvoriti pravni okvir kojim će se tijelima kaznenog progona omogućiti prikupljanje i korištenje podataka o kontaktima s kojima počinitelji ostvaruju telekomunikaciju.¹⁰⁷ Kada govorimo o provjeri uspostavljanja telekomunikacijskih kontakata koji su uspostavljeni u određenom razdoblju, oni se odnose samo na činjenicu uspostavljanja veze, samo na određene telekomunikacijske adrese te točno određeno razdoblje, ali najvažnija je činjenica da se ne mogu prikupljati podaci o sadržaju telekomunikacijskih poruka.¹⁰⁸ Pitanje provedbe izvida kaznenih djela javlja se Novelom Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine¹⁰⁹ kojim se u Republici Hrvatskoj javlja novi pravni institut kaznenog procesnog prava s ciljem

¹⁰⁴ Sporazum o strateškom partnerstvu na uspostavi Centra za sigurniji internet potpisan je 5. lipnja 2012. godine između MUP-a, Ministarstva uprave, Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARnet, Tehničkog veleučilišta u Zagrebu, Udruge „Suradnici u učenju“, Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, Agencije za zaštitu osobnih podataka i drugih pridruženih partnera Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva socijalne politike i mladih, Agencije za odgoj i obrazovanje, Učeničkog doma Hrvatskoga Radiše i Hrvatske agencije za poštu i elektroničke usluge.

¹⁰⁵ Kleva, S., *Op. cit.* u bilj 117

¹⁰⁶ On-line prijava zlostavljanja nad djecom – „RED BUTTON“, Agencija za zaštitu osobnih podataka, <http://azop.hr/dogadanja/detaljnije/on-line-prijava-zlostavljanja-nad-djecom-red-button>, pristupljeno 30. ožujka 2022.

¹⁰⁷ Juras, D., Vulas, A., Pravni okvir provjere uspostavljanja telekomunikacijskog kontakta, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 1, 2016., str. 70., <https://hrcak.srce.hr/file/236944>, pristupljeno 21. lipnja 2022.

¹⁰⁸ Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Rijeka, Žagar, 2005., str. 245.

¹⁰⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN 58/02

uspostavljanja okvira ovlasti redarstvenih vlasti.¹¹⁰ S obzirom na postojeće ovlasti redarstvenih vlasti koji su bile neznatne, svaka novina na tom polju predstavlja korak naprijed u našem zakonodavstvu, međutim ne treba zanemariti već ranije postojeću praksu pribavljanja izlista telefonskih razgovora određenih pretplatnika koja je postojala u Republici Hrvatskoj te bila praćena nedovoljno jasnim zakonskim odredbama.¹¹¹ Naime, prema davateljima telekomunikacijskih usluga redarstvene su vlasti svoje zahtjeve do tada temeljile na ranijoj odredbi članka 177. stavka 2. Zakona o kaznenom postupku¹¹² koja je predviđala poduzimanje „drugih potrebnih mjera i radnji“ kako bi se time ostvarilo djelotvorno provođenje izvida kaznenih djela koja se progone po službenoj dužnosti.¹¹³ No, takvo se rješenje samo djelomično pokazalo prihvatljivim pa su davatelji telekomunikacijskih usluga isticali prigovore jer su smatrali da redarstvene vlasti zadiru „preduboko“ u sferu privatnosti neke osobe.¹¹⁴ Krapac u svome komentaru¹¹⁵ navodi kako je izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine proširen katalog izvidnih radnji redarstvenih vlasti i tako ustanovljena pravna osnova pojedinih radnji koje građanima ograničavaju prava i slobode, posebice provjerom istovjetnosti telekomunikacijskih adresa te uporabom tajnog izvjestitelja. Trenutni Zakon o kaznenom postupku¹¹⁶ u članku 207. stavku 4. ističe da na temelju provedenih izvida policija, u skladu s posebnim propisom, sastavlja kaznenu prijavu ili izvješće o provedenim izvidima u kojemu navodi dokaze za koje je saznala. Prema tome, naglašava se potpuno drugačiji pristup uređivanja područja izvida kaznenih djela od onoga koji je ranije postojao, odnosno primjenjivat će se odredbe posebnog zakona i pravila koja su na temelju njega donesena. Naime, više nije pravni temelj za utvrđivanje istovjetnosti telekomunikacijskih adresa Zakon o kaznenom postupku kao što je to bilo prije, nego poseban Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (dalje u tekstu ZPPO).¹¹⁷ Kako bi se dodatno propisali okviri policijskog postupanja u Pravilniku o načinu policijskog postupanja¹¹⁸, člankom 113. određena je provjera uspostavljanja elektroničke komunikacije koja se mora

¹¹⁰ Kralj, T., Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa u kriminalističkoj praksi, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2, 2009., str. 167., <https://hrcak.srce.hr/file/117905>, pristupljeno 21. lipnja 2022.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Zakon o kaznenom postupku, NN 110/97

¹¹³ Kralj, T., *Op. cit.* u bilj 126, str. 167.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Krapac, D., Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog postupovnog prava, 4. izdanje, Zagreb, Narodne novine, 2002., str. 189.

¹¹⁶ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19

¹¹⁷ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09, 92/14, 70/19

¹¹⁸ Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN 20/22

provoditi kroz aplikaciju računalnog sustava za upravljanje zahtjevima za provjeru uspostavljanja elektroničke komunikacije.¹¹⁹ Potrebno odobrenje mora se temeljiti na činjenicama iz kojih je vidljivo da se drugim radnjama nije mogao, odnosno da se neće moći postići cilj policijskog posla ili bi postizanje tog cilja bilo povezano s nerazmjernim teškoćama¹²⁰.

4.4.1. Odluka Suda Europske unije

Zanimljivo je napomenuti odluku Suda Europske unije (Court of Justice of the European Union, CJEU) u spojenim predmetima (C-293/12 i C-594/12)¹²¹, od 8. travnja 2014. kojom je Direktiva 2006/24/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. ožujka 2006. o zadržavanju podataka proizvedenih ili obrađenih u vezi s pružanjem javno dostupnih elektroničkih komunikacijskih usluga ili javnih komunikacijskih mreža i o izmjeni Direktive 2002/58/EZ proglašena nevaljanom.¹²² Naime, ovdje se radilo o dva zahtjeva. Prvi zahtjev uputio je High Court (predmet C-293/12)¹²³ glede zakonitosti nacionalnih zakonodavnih i upravnih mjera koje se odnose na zadržavanje podataka u vezi s elektroničkim komunikacijama, dok je drugi zahtjev uputio *Verfassungsgerichtshof* (predmet C-594/12)¹²⁴ u vezi s usklađenošću zakona kojim se Direktiva 2006/24 prenosi u domaće austrijsko pravo s federalnim ustavnim zakonom¹²⁵ (vidi više u bilj 133).

¹¹⁹ Osobe koje su ovlaštene podnijeti zahtjev za provjeru uspostavljanja elektroničke komunikacije su: policijski službenik za obradu kriminaliteta, voditelj Operativno-komunikacijskog centra policijske uprave, voditelj smjene/pomoćnik voditelja smjene Operativno-komunikacijskog centra policije te voditelj/pomoćnik voditelja smjene Operativno-komunikacijskog centra policijske uprave. Zahtjev će morati biti odobren od ovlaštenog potpisnika „na temelju prethodne suglasnosti ovlaštenih rukovoditelja (načelnika Sektora u Upravi kriminalističke policije, voditelja Službe u Upravi kriminalističke policije, načelnika Sektora/voditelja Službe kriminalističke policije u policijskoj upravi, voditelja Službe/Odjela u kriminalističkoj policiji policijske uprave te načelnika policijske postaje).

¹²⁰ Članak 68. stavak 5. ZPPO-a

¹²¹ CJEU, C-293/12 i C-594/12, presuda od 8. travnja 2014., InfoCuria, Sudska praksa, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=hr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9719786>, pristupljeno 22. lipnja 2022.

¹²² *Ibid.*

¹²³ Prvi se zahtjev odnosi na spor između *Digital Rights Ireland Ltd.* i *Minister for Communications, Marine and Natural Resources, Minister for Justice, Equality and Law Reform, Commissioner of the Garda Síochána*, Irske kao i *Attorney Generala*.

¹²⁴ Drugi zahtjev odnosi se na ustavne tužbe koje su pred tim sudom podnijeli *Kärntner Landesregierung* (vlada pokrajine Koroške) kao i *M. Seitlinger, C. Tschohl* i 11.128 drugih tužitelja

¹²⁵ CJEU, *Op. cit.* u bilj 137

4.5. Suzbijanje

Kao vodeći problem u svijetu nije samo dječja pornografija, nego i njezino suzbijanje te mnoge organizacije u Hrvatskoj i svijetu vode bitku s ovim oblikom kriminala¹²⁶. Osim što je zastupljen u svim dijelovima svijeta, takav oblik kriminala u neprestanom je porastu te ga je nemoguće u potpunosti iskorijeniti.¹²⁷ Hrvatska, kao jedna od zemalja koja je prva ratificirala Konvenciju o „cyber“ kriminalu, održava i međunarodne seminare o suzbijanju dječje pornografije na internetu.¹²⁸ Kako navodi Ministarstvo unutarnjih poslova, glavna je tema seminara bilo provođenje kriminalističkih obrada u tzv. „realnom vremenu“, odnosno *online*.¹²⁹ Budući da je riječ o jednom od vodećih globalnih kriminalističkih problema, policijske snage nastoje razotkriti lanac osoba odgovornih za širenje i distribuciju dječje pornografije u virtualnom svijetu.¹³⁰ Oblik kriminala kao što je internetska dječja pornografija najzastupljeniji je u državama s najviše internetskog sadržaja, no kako je internet relativno neuređeno područje, objavljeni pornografski materijali vrlo brzo se šire.¹³¹

4.5.1. Operacija „Cathedral“

Jedan od poznatijih slučajeva koji ukazuje na sve veću raširenost dječje pornografije i organiziranosti pedofilskih krugova, zasigurno je i Operacija „Cathedral“ iz 1996. godine koja se vodi kao najveća akcija suzbijanja međunarodnog lanca dječje pornografije na internetu.¹³² Počeci ove akcije odvijali su se u SAD-u, otvaranjem slučaja vezanog uz desetogodišnju djevojčicu koja je provela vikend u kući svoje prijateljice čiji ju je otac silovao.¹³³ Otac prijateljice prisilio ju je na seksualni odnos i sve snimio *web*-kamerom te

¹²⁶ Kako se zaštititi u svijetu interneta i mobilnih uređaja, HAKOM, *Op. cit.* u bilj. 93, str. 4.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Međunarodni seminar o suzbijanju dječje pornografije na internetu, Index.hr, 2004.
<http://www.index.hr/Vijesti/clanak/medunarodni-seminar-o-suzbijanju-djecje-pornografije-na-internetu/229679.aspx>, pristupljeno 26. ožujka 2022.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Derenčinović, D., *Op. cit.* u bilj 35, str. 3.

¹³³ *Ibid.*

snimljeni sadržaj distribuirao putem interneta članovima kluba čiji je i sam bio član.¹³⁴ Na temelju osnovane sumnje, policija je ušla u kuću osumnjičenika te mu oduzela računalo, kameru i sav snimljeni materijal.¹³⁵ Zbog počinjenog kaznenog djela, osumnjičeni je osuđen na stotinu godina zatvora za proizvodnju i posjedovanje dječje pornografije, a uz njega i dvanaestorica drugih članova *Wonderland* kluba za čije je članstvo bilo potrebno izraditi minimalno 10000 sadržaja dječje pornografije (fotografije, filmovi).¹³⁶ Osim vrsnih informatičara koji su imali ključnu ulogu, prikriti sve dokaze kaznenog djela, među članovima kluba isticali su se i mnogi ugledni suci, liječnici te socijalni radnici.¹³⁷ Opasnost i štetnost širenja i proizvodnje dječje pornografije te njezina povezanost različitim oblicima seksualnog iskorištavanja djece osobito je potencirana uporabom razvijene informatičke tehnologije kojom je širenje ideja, savjeta i raznih maštarija te različitog materijala između osoba iz različitih dijelova svijeta postalo lakše, ekonomičnije i brže no ikad prije.¹³⁸ Prema tome, za razliku od daleko naprednijeg tehnološkog vremena u kojem danas živimo, dječja pornografija 20. stoljeća bila je dostupna malom broju ljudi te praćena lošom kvalitetom, visokim cijenama, ali i ograničenom ponudom.¹³⁹

5. SUDSKA PRAKSA

5.1. Odluke Europskog suda za ljudska prava

Konačne presude Europskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu ESLJP) u svom izravnom učinku obvezuju države članice u sporu. Presude ESLJP u sporovima u kojima nisu članice „utječu na zakonodavna i sudbena rješenja država u njihovim nastojanjima da *pro futuro* izbjegnju povrede, odnosno utvrde načine njihova otklanjanja“ zbog čega su one „od osobitog značaja za Republiku Hrvatsku i sve članice Vijeća Europe“¹⁴⁰. U okviru spolnog

¹³⁴ *Ibid.*, str. 4.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Wortley, R., Smallbone, S., *Internet Child Pornography: Causes, Investigation and Prevention*, New York: ABC-CLIO, 2012.

¹⁴⁰ Kokot, I., *Op. cit.* u bilj 13, str. 238.

zlostavljanja i iskorištavanja djece unutar računalnog sustava, ESLJP je usmjeren na zaštitu osobnog i obiteljskog života uz utvrđivanje granica slobode izražavanja. Također, djelokrug odlučivanja proširen je i na primanje, odnosno širenje informacija putem interneta. Slijedom navedenog, sve države članice imaju obvezu štititi pojedinca od nasilja i seksualne zlouporabe, posebice kada su u pitanju djeca.¹⁴¹

5.1.1. *Karttunen protiv Finske*

Postupak pred Europskim sudom za ljudska prava u predmetu *Karttunen protiv Finske* pokrenut je kako bi se riješila dvojba i pitanje do kuda seže sloboda izražavanja na internetu, a gdje počinje virtualna dječja pornografija. Budući da se radi o vrlo „škakljivom“ pitanju, na Europskom je sudu bila vrlo teška zadaća.¹⁴² Naime, ESLJP je zauzeo stajalište kako Finska osudom prikazivanja dječje pornografije preuzete s interneta kao dijela „umjetničke instalacije protiv pornografije“¹⁴³ nije prekršila pravo na slobodu izražavanja. Predmet se odnosio na osudu jedne finske umjetnice zbog posjedovanja i javnog prikazivanja dječje pornografije koja je u svoju izložbu integrirala fotografije djece i mladih žena u seksualnim pozama.¹⁴⁴ Budući da je fotografije pronašla na mrežnim stranicama, besplatno ih je preuzela i prikazala na svojoj izložbi. Tom je izložbom željela ukazati na činjenicu kako su takvi eksplicitni materijali lako dostupni na internetu te ih tako javno kritizirati. Iako je njezina namjera, u pravilu, bila plemenita, zbog samih materijala prikazanih na izložbi naišla je na nezadovoljstvo društva. Prema tome, osuđena je zbog distribucije dječje pornografije, a njezini radovi (fotografije) su oduzeti i sama je izložba zatvorena. Budući da je njezina izložba osmišljena kao prosvjed, nije joj izrečena nikakva kazna. U skladu s člankom 34. Europske konvencije¹⁴⁵ koji omogućava podnošenje pojedinačnih zahtjeva u slučaju povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji, finska je umjetnica podnijela tužbu ESLJP u kojoj tvrdi da je država osudom i oduzimanjem fotografija prekršila njezino pravo na slobodu izražavanja iz

¹⁴¹ Child sexual abuse and child pornography in the Court's case-law, Research report, Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2011.

¹⁴² ESLJP, *Karttunen protiv Finske*, zahtjev br. 1685/10, presuda od 10. svibnja 2011.

¹⁴³ Kokot, I., *Op. cit.* u bilj 13, str. 239.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Europska konvencija, *Op. cit.* u bilj. 40

članka 10. Konvencije¹⁴⁶. ESLJP stajališta je kako država Finska nije prekršila pravo na slobodu izražavanja priznato Konvencijom jer je umjetnica, iako u potpuno drugoj namjeri, ipak prikazivala eksplicitni sadržaj, odnosno dječju pornografiju. Premda je njezin cilj bio zapravo borba protiv društvenog “toleriranja” i javne dostupnosti takvih sadržaja na internetu, Europski je sud takvo ponašanje ipak osudio. Kao i u većini država pa tako i u Finskoj, javno prikazivanje te posjedovanje dječje pornografije kazneno je djelo. Prema tome, presuda ESLJP je opravdana iz više moralnih razloga, ali prvenstveno radi zaštite djece od seksualnog iskorištavanja te zaštite njihove privatnosti. Time je ESLJP zaključio kako sloboda izražavanja nije i ne smije biti ispred generalne zaštite djece od dječje pornografije pa čak ni njezinim prikazivanjem u svrhu prosvjedovanja protiv iste.

5.1.2. R.B. protiv Estonije

U predmetu ***R.B. protiv Estonije***¹⁴⁷ Europski sud za ljudska prava jednoglasno je donio odluku kojom usvaja prigovor podnositeljice zahtjeva u vezi s nedostatkom učinkovite istrage o navodnom seksualnom zlostavljanju. Donosi presudu kojom potvrđuje da je došlo do povrede članaka 3. i 8. Konvencije na koje se podnositeljica pozivala. Naime, njezin je otac oslobođen krivnje zbog povreda proceduralnih pravila tijekom prikupljanju dokaza.

Prema mišljenju ESLJP za teška kaznena djela kao što su silovanje i drugi oblici seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, na državama članicama je da osiguraju da su na snazi učinkovite kaznenopravne odredbe što uključuje učinkovitost kaznene istrage. Također, ističe da obveze država članica, u slučajevima navodnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, zahtijevaju poštivanje najboljeg interesa djeteta. Sud je smatrao da bi učinkovita istraga, u načelu, trebala dovesti do utvrđivanja činjeničnog stanja te do identifikacije i (ako je prikladno) kažnjavanja odgovornih. Vlasti moraju poduzeti razumne korake koji su im dostupni kako bi osigurali potrebne dokaze kao što su iskazi svjedoka, vještačenje i sl. Nadalje, države su dužne prema člancima 3. i 8. Konvencije donijeti odredbe koje kriminaliziraju seksualno zlostavljanje djece i primjenjivati ih u praksi kroz učinkovitu istragu

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ ESLJP, *R.B. protiv Estonije*, zahtjev br. 22597/16, presuda od 22. rujna 2021.

i kazneni progon imajući na umu posebnu ranjivost djece, njihovo dostojanstvo i njihova prava.¹⁴⁸

5.1.3. *Akdaş protiv Turske*

Europski sud za ljudska prava donio je presudu u predmetu *Akdaş protiv Turske*¹⁴⁹ kojom je utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja. Povreda se sastojala u “zabrani prijevoda klasičnog književnog djela koje je sadržavalo grafičke opise seksa”¹⁵⁰. Turski izdavač, podnositelj tužbe, objavio je prijevod *Les Onze Mille Verges* (Jedanaest tisuća buzdovana) - erotskog romana. Roman je djelo francuskog pisca Guillaumea Apollinairea koje sadrži, između ostalog, multimedijske opise spolnog odnosa, i pedofiliju. Kaznena odgovornost turskog izdavača proizlazi iz objave sadržaja koji predstavlja dječju pornografiju koja zbog seksualno eksplicitnog sadržaja može pobuditi seksualnu požudu. Budući da je osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 1100 eura, podnio je tužbu ESLJP u Strasbourgu tvrdeći da navedeni roman ne sadrži nikakav nasilan ili neprimjeren element te da njegova duhovitost ima za cilj gašenje seksualne pohote, a ne njezino rasplamsavanje. Prema mišljenju ESLJP, država Turska osudom je prekršila pravo na slobodu izražavanja. Nadalje, u presudi je istaknuto da uvjeti za kvalifikaciju pojma “moral” variraju s obzirom na mjesto i vrijeme (ali razlike postoje i unutar same države) te da bi u ovim slučajevima trebale suditi nacionalne vlasti budući da su one u boljoj poziciji da sude, nego Europski sud za ljudska prava. Međutim, ESLJP ipak je našao da turske vlasti nisu primijenile pravi standard. Original djela na francuskom jeziku prvi je put objavljen 1907. godine nakon čega je objavljen i na raznim drugim jezicima i time je dobio status „klasika“ europske književnosti. ESLJP je utvrdio da

¹⁴⁸ Podnositeljica zahtjeva rođena je 2007. godine te živjela s roditeljima u obiteljskoj kući. Nakon razvoda braka njezinih roditelja nastavila je živjeti s majkom te se povremeno viđala s ocem koji ju je od 2011. seksualno iskorištavao tako da ju je primorao da pored njega spava gola te da ga mora „masirati“ po cijelom tijelu uključujući i njegov spolni organ. S vremenom su se susreti pretvorili u „igru“ u kojoj joj otac stavlja prste u genitalije i anus. Nakon što je to ispričala majci, 2012. godine podnesena je kaznena prijava protiv oca te nakon saslušanja podnositeljice pokrenut je i kazneni postupak. Županijski je sud donio presudu i osudio oca na kaznu zatvora u trajanju od šest godina na koju je bezuspješno izjavio žalbu. Budući da se jedan od sudaca žalbenog suda nije složio s presudom smatrajući da su prekršena dva važna elementa kaznenog postupka kao što je upozorenje djeteta da treba govoriti istinu i da nije dužno svjedočiti protiv svog oca, to je bio novi okidač za očevu žalbu protiv presude pod okriljem bitnih povreda kaznenog postupka. Vrhovni je sud ukinuo presude Županijskog suda te oslobodio oca svih optužbi. Prema tome, podnositeljica je podnijela zahtjev ESLJP kao posljednjoj instanci za pružanje pravne zaštite pozivajući se na povredu članka 3. i 8. Konvencije.

¹⁴⁹ ESLJP, *Akdaş protiv Turske*, zahtjev br. 41056/04, presuda od 16. veljače 2010.

¹⁵⁰ Kokot, *Op. cit.* u bilj 13, str. 239.

nije postojala neodložna društvena potreba kojom bi se mogla opravdati zabrana pristupa književnom djelu takva statusa i kažnjavanje njegova izdavača.¹⁵¹

5.1.4. K.U. protiv Finske

Predmet *K.U. protiv Finske*¹⁵² ESLJP bavio se pitanjem zaštite žrtava pedofila na internetu. 1999. godine nepoznata je osoba na internetskoj stranici za upoznavanje objavila oglas seksualne prirode u ime podnositelja zahtjeva, 12-godišnjeg dječaka, bez njegova znanja. U oglasu su navedene pojedinosti kao što su datum i godina rođenja, fizičke karakteristike podnositelja zahtjeva, ali i poveznica na njegovu internetsku stranicu na kojoj postoji njegova fotografija i kontakt podaci. Osim toga, u oglasu je istaknuto kako je podnositelj zahtjeva u potrazi za dječakom njegove dobi ili starijim muškarcem „koji bi mu pokazao put“ s ciljem ostvarivanja intimnog odnosa s istim. Dječak je saznao za oglas kada je primio poruku elektroničke pošte od nepoznatog muškarca koji je zahtijevao da se sastanu kako bi se bolje upoznali. Tvrdeći da se radi o povredi tajnosti podataka, davatelj usluga odbio je identificirati odgovornu osobu, a Finski su sudovi presudili da pružatelj usluga nije zakonski obvezan otkriti tražene informacije. Međutim, ESLJP je smatrao drugačije. Prema njegovom mišljenju, došlo je do povrede članka 8. (pravo na poštovanje osobnog i obiteljskog života) Konvencije. ESLJP smatra da je postavljanje oglasa kazneno djelo kojim je dijete bilo izloženo, odnosno postalo, metom i žrtvom pedofila. Prema tome, država nije postupila sukladno zaštititi prava podnositelja zahtjeva, 12-godišnjeg dječaka, na poštovanje njegova privatnog života s obzirom na to da je zahtjeve o povjerljivosti podataka stavila ispred njegove fizičke i psihičke dobrobiti koje bi trebale biti primarne.

5.2. Odluke nacionalnih sudova

¹⁵¹ Kokot, *Op. cit.* u bilj 13, str. 239.

¹⁵² ESLJP, K.U. protiv Finske, zahtjev broj 2872/02, presuda od 2. prosinca 2008.

5.2.1. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹⁵³

Vrhovni sud Republike Hrvatske odlučivao je o žalbi optuženika podnesenoj protiv rješenja Županijskog suda u Sisku broj Kv I-12/19-8 o produljenju istražnog zatvora u tijeku postupka nakon podignute optužnice. Sud je žalbu odbio kao neosnovanu. Optuženiku se stavlja na teret četiri kaznena djela od kojih su tri počinjena na štetu žrtve, a odnose se na spolnu radnju izjednačenu sa spolnim odnošajem, zadovoljenje pohote pred djetetom te upoznavanje djece s pornografijom. Imajući u vidu razdoblje od preko godinu i pol dana tijekom kojeg je optuženik osnovano sumnjiv da je činio navedena djela na štetu žrtve (djeteta izrazito niske kronološke dobi, odnosno od njezine šeste godine), činjenicu da su radnje opisane u potvrđenoj optužnici vršene u više navrata kada je žrtva bila povjerena optuženiku na čuvanje, time je optuženik iskazao znatnu upornost, odlučnost i bezobzirnost u protupravnom postupanju za koje ga se tereti. Pored toga, optuženiku se potvrđenom optužnicom stavlja na teret i kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju budući da je na njegovom mobilnom telefonu pronađeno najmanje 227 fotografija i 75 video zapisa koji prikazuju djecu u seksualno eksplicitnom ponašanju. Navedena činjenica uzeta je u obzir i prilikom provođenja psihijatrijskog vještačenja optuženika kojim je zaključeno da bi se optuženiku u slučaju dokazivanja djela iz optužnice na štetu maloljetne žrtve, uz posjedovanje i korištenje pornografskih pedofilskih sadržaja, mogla postaviti dijagnoza pedofilije. Navedene okolnosti, u svojoj ukupnosti, predstavljaju stvarnu i neposrednu bojazan da će optuženik na slobodi nastaviti s činjenjem istih ili istovrsnih kaznenih djela, pri čemu nije od utjecaja to što optuženik trenutno ne može stupiti u kontakt sa žrtvom jer navedena opasnost postoji i u odnosu na bilo koje drugo dijete.

5.2.2. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹⁵⁴

Vrhovni sud Republike Hrvatske odlučivao je o žalbi okrivljenoga podnesenoj protiv rješenja Županijskog suda u Splitu broj Kov-iz-20/2017 o produljenju istražnog zatvora nakon podignute optužnice. Vrhovni je sud žalbu odbio kao neosnovanu. Vrhovni je sud zaključio da

¹⁵³ VSRH u Zagrebu, II Kž 326/2019-4 od 13. rujna 2019.

¹⁵⁴ VSRH u Zagrebu, II Kž 401/17-4 od 2. studenoga 2017.

postoje osobite okolnosti koje upućuju da će okrivljenik boravkom na slobodi ponoviti isto ili slično kazneno djelo. Prema tome, prvostupanjski sud je s pravom utemeljio svoju odluku na rezultatima psihijatrijskog vještačenja. Naime, prema nalazu i mišljenju vještaka kod okrivljenika se radi o psihičkim smetnjama koje odgovaraju mješovitom poremećaju osobnosti te poremećaju seksualne sklonosti (parafiliji) u sklopu koje se razvila i ovisnost o internetskoj pornografiji uključujući i dječju pornografiju. Budući da postoji opasnost od počinjenja novih kaznenih djela zbog razloga koji su doveli do redukcije ubrojivosti u vrijeme počinjenja inkriminiranih djela (organske promjene mozga, miješani poremećaj osobnosti, parafilija te snažna ovisnost o internetskoj pornografiji), preporučuje se izricanje sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja. Takav zaključak, unatoč žalbenim prigovorima kojima se upire na ustavnu pretpostavku nedužnosti, prvostupanjski sud s pravom dodatno potkrjepljuje okolnošću da se protiv okrivljenika, prema podacima u spisu predmeta, vode još tri kaznena postupka i to zbog više kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, upoznavanja djece s pornografijom te podvođenja djeteta. Naime, iako ta činjenica (sama za sebe) ne upućuje na opasnost od ponavljanja djela, u korelaciji s ostalim naprijed istaknutim okolnostima, uvelike dodatno pojačava iteracijsku opasnost utvrđenu na strani okrivljenika. Slijedom navedenog, ocjena je i drugostupanjskog suda da je, neovisno o dosadašnjoj kaznenoj neosuđivanosti okrivljenika, za sada neophodna daljnja primjena mjere istražnog zatvora.

5.2.3. Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹⁵⁵

Vrhovni sud Republike Hrvatske odlučujući o žalbi optuženika podnesenoj protiv rješenja Županijskog suda u Splitu od 12. ožujka 2018. broj Kv I-17/2018-3 (Kzd-4/17), o produljenju istražnog zatvora u tijeku postupka nakon podignute optužnice, odbio je kao neosnovanu. Nakon razmatranja razloga u pobijanom rješenju te žalbenih navoda, Vrhovnog sud Republike Hrvatske utvrdio je da je prvostupanjski sud pravilno utvrdio sve činjenice koje su odlučne za daljnju primjenu mjere istražnog zatvora protiv optuženog. Dakle, vještačenjem je utvrđeno da je optuženik ovisan o pornografskim internetskim sadržajima uključujući i dječju pornografiju. Sumirajući navedene činjenice, optuženiku se stavlja na teret, uz kaznena djela

¹⁵⁵ VSRH u Zagrebu, II Kž 163/2018-4 od 6. travnja 2018.

koja uključuju poticanje na snimanje, pribavljanje i posjedovanje dječje pornografije, i kazneno djelo bludnih radnji na štetu malodobnih djevojčica na temelju čega mu je prvostupanjski sud osnovano produljio istražni zatvor. Prema mišljenju drugostupanjskog suda, prvostupanjski sud okolnosti koje upućuju na postojanje opravdane opasnosti od ponavljanja djela pravilno temelji na načinu njihova počinjenja i rezultatima psihijatrijskog vještačenja. Naime, iz opisa i brojnosti kaznenih djela koja se optuženiku stavljaju na teret, proizlazi njegova upornost i odlučnost u protupravnom ponašanju što ukazuje na visok stupanj njegove kriminalne volje. Provedenim psihijatrijskim vještačenjem utvrđeno je da optuženik ima psihičke smetnje koje odgovaraju poremećaju osobnosti te poremećaju seksualne sklonosti.

6. STATISTIČKI PODACI DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU

Državni zavod za statistiku (dalje u tekstu DZS) državna je upravna organizacija koja svoje poslove obavlja samostalno sukladno Zakonu o službenoj statistici te je ujedno nositelj i koordinator sustava službene statistike Republike Hrvatske.¹⁵⁶ Odlučila sam provesti statističku analizu izdvojenih kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta prema izvješćima Državnog zavoda za statistiku. Budući da se radi o brzorastućem trendu takvog oblika kriminala, važno je i brojkama istaknuti njegovu ozbiljnost. S obzirom na to da djeca sve ranije postaju korisnici pametnih telefona i društvenih mreža, ne iznenađuje činjenica da se djeca time izlažu sve većoj opasnosti da postanu žrtve nekog od kaznenog djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece.

Prema podacima DZS-a u 2021. godini, državna su odvjetništva u RH donijela odluke u povodu prijave za ukupno 47 872 punoljetnih počinitelja svih kaznenih djela od čega je njih 326 prijavljenih za kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Nepoznatih je svega 40, dok je poznatih čak 286 od čega samo 12 žena.¹⁵⁷ Prijava je odbačena u 44 slučaja kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, a u njih 11 je istraga obustavljena, dok je protiv 231 počinitelja podignuta optužnica. Sudovi su donijeli 8

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162>, pristupljeno 22. lipnja 2022.

oslobađajućih i samo 2 odbijajuće presude. Od ukupno 115 počinitelja koji su proglašeni krivima za kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, 4 su žene. Kazne ili druge mjere određene su za 115 počinitelja, od kojih je 56 osuđeno na kaznu bezuvjetnog zatvora, a njih 49 na uvjetnu kaznu zatvora. Analizirajući izrečene kazne i druge mjere za prošlu godinu, najzastupljenija je uvjetna kazna zatvora s čak 80,5%, zatim slijedi bezuvjetna kazna zatvora s 16,7%, dok uvjetna i bezuvjetna novčana kazna zajedno čine svega 2%.¹⁵⁸

6.1. Statistička analiza podataka DZS-a za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece

U ovom poglavlju provest ću statističku analizu podataka za kaznena djela mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave te upoznavanje djece s pornografijom. Prema navedenim kaznenim djelima, prikazat ću trend kretanja kriminala s obilježjima pornografije na štetu djece u šestogodišnjem razdoblju (2016.-2021.).

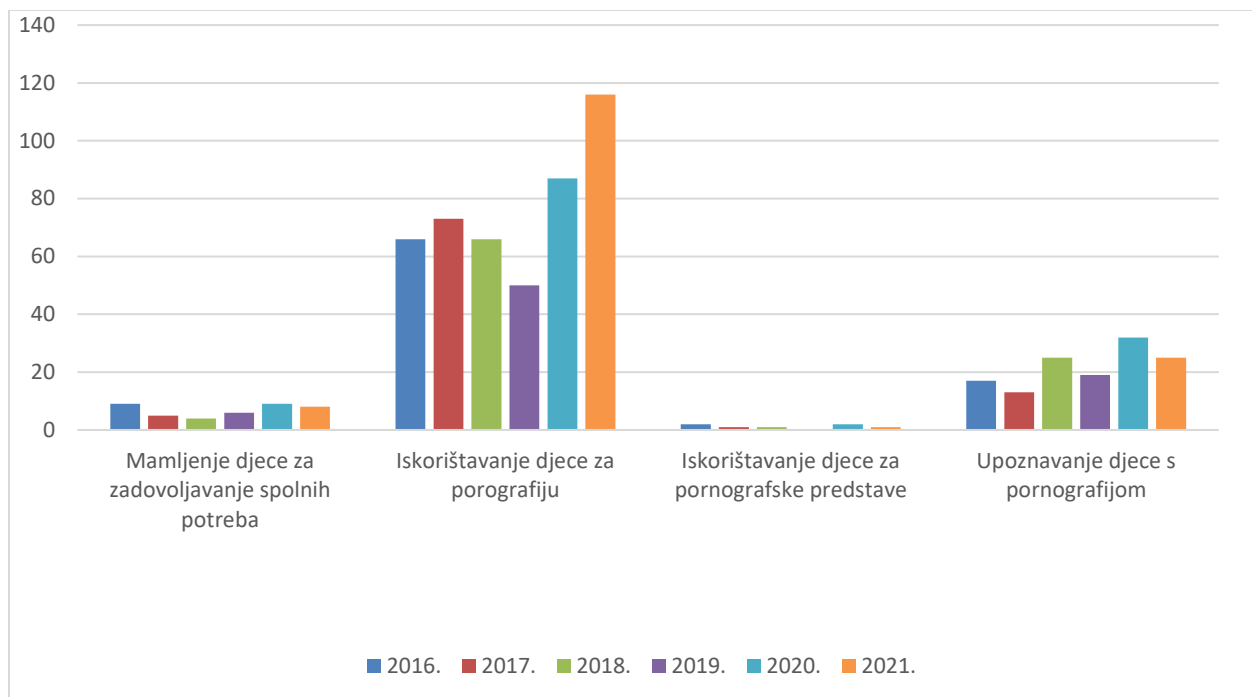
6.1.1. *Tablica 1. Prijavljeni punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.*

Broj prijavljenih počinitelja kaznenih djela	<i>Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164. KZ-a)</i>	<i>Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165. KZ-a)</i>	UKUPNO PRIJAVLJENIH KD SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJECE/ŽENE
2016.	9	66	2	17	204/10
2017.	5	73	1	13	227/8
2018.	4	66	1	25	230/13
2019.	6	50	0	19	202/7
2020.	9	87	2	32	252/6
2021.	8	116	1	25	326/21
Ukupno	41	458	7	131	637/26

¹⁵⁸ Ibid.

Analizirajući statističke podatke DZS-a za pojedina kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u razdoblju od 2016. do 2021. godine, odlučila sam podatke predočiti u vidu tablica i dijagrama radi preglednosti. Prema podacima DZS-a možemo iščitati kako brojke variraju ne samo kroz godinu, nego i s obzirom na pojedinu skupinu kaznenih djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Kaznena djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba u razdoblju 2016.-2021. ne premašuje jednoznamenaste brojke. Najviše prijavljenih osoba bilo je 2016., a najmanje 2018. godine. Iako Republika Hrvatska svake godine broji najmanje pedesetak prijavljenih počinitelja kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, brojke su daleko manje kada su u pitanju kaznena djela iskorištavanja djece za pornografske predstave. Od potonjih kaznenih djela u razdoblju od 2016. do 2021. bilo je ukupno prijavljenih samo 7 počinitelja. Dok je 2016. i 2018. godine bilo 66, a 2017. 73 prijavljenih počinitelja kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, ta se brojka 2020. godine povećala za 21, što u konačnici čini broj od ukupno 87 prijavljenih počinitelja. Da brojke svake godine rastu, potvrđuje 2021. godina koja je bila rekordna s brojem od 116 prijavljenih osoba. 2019. godina bilježi najmanji broj prijave, odnosno njih 50. Uspoređujući broj prijavljenih kaznena djela iskorištavanja djece za pornografske predstave i kaznena djela upoznavanja djece s pornografijom s prijavljenim počiniteljima kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, prema podacima DZS-a potonja kaznena djela uvelike prednjače. S druge strane, najmanji je broj prijave počinitelja iz skupine kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografske predstave. Svake godine ova skupina kaznenih djela, u odnosu na ostale tri, bilježi jednoznamenasti broj. Svake se godine prijavi svega jedno ili dva navedena kaznena djela, dok 2019. nije prijavljeno niti jedno. Da su brojke prijavljenih počinitelja kaznenih djela svake godine nepredvidive, pokazuje i činjenica kako i četvrta skupina kaznenih djela (upoznavanje djece s pornografijom) doživljava rast/pad. Od 17 kaznenih djela koja su prijavljena 2016., ta se brojka 2020. skoro udvostručila te su ukupno prijavljena 32 počinitelja, dok se taj broj 2021. smanjio za 7 što predstavlja 25 prijavljenih počinitelja. Ukupno, u šestogodišnjem razdoblju, bilo je 637 prijavljenih počinitelja četiriju navedenih kaznenih djela pri čemu je bilo samo 26 žena što ukupno čini udio od svega 4%.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Državni zavod za statistiku, https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr, pristupljeno 22. lipnja 2022.

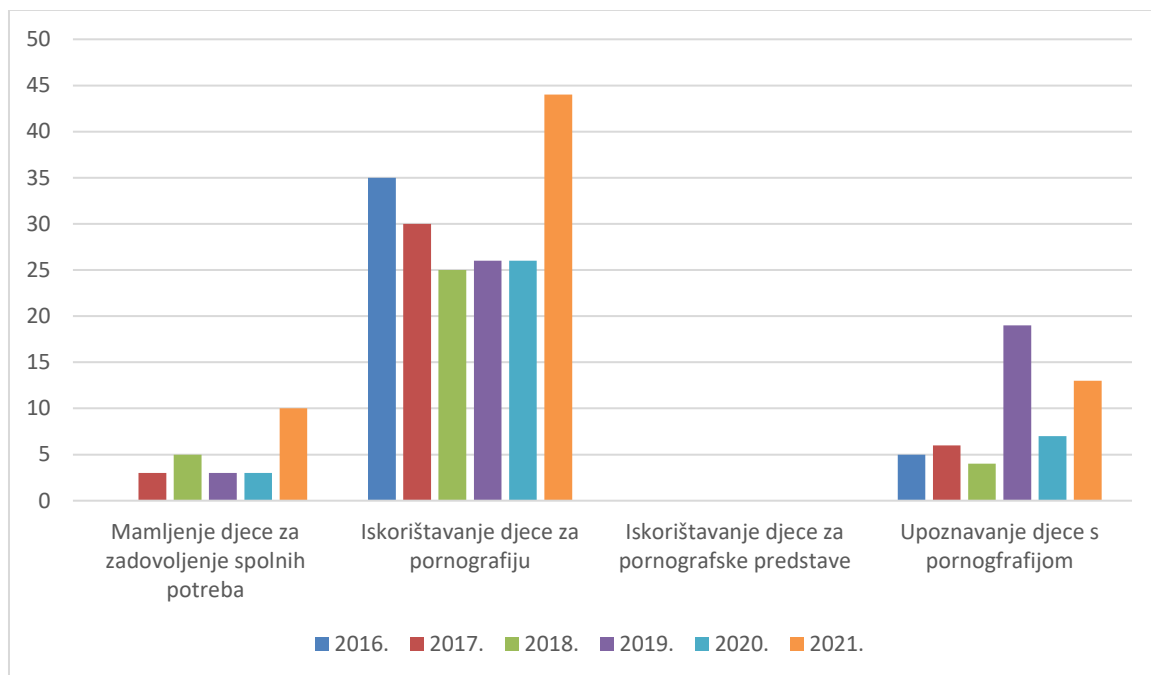
Graf 1. Prijavljeni počinitelji kaznenih djela na štetu djece 2016.-2021.

6.1.2. Tablica 2. Optuženi punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.

Broj optuženih počinitelja kaznenih djela	<i>Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164. KZ-a)</i>	<i>Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165. KZ-a)</i>	UKUPNO OPTUŽENIH ZA KD SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJECE/ŽENE
2016.	0	35	0	5	106/1
2017.	3	30	0	6	115/2
2018.	5	25	0	4	107/5
2019.	3	26	0	19	127/5
2020.	3	26	0	7	110/5
2021.	10	44	0	13	133/4
Ukupno	24	186	0	54	264/9

Osim prijavljenih kaznenih djela, važnu ulogu ima i ukupan broj optuženih počinitelja. Iako je od 2016. do 2020. godine bilo svega nekoliko (od 3 do 5) optuženih počinitelja kaznenog djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba, 2021. se i ovdje istaknula kao rekordna godina. Prema tome, posljednja godina u statističkoj analizi broji čak dvostruko više optuženih u odnosu na prethodne godine, njih 10. Sukladno statističkim podacima DZS-a 2021. je bila godina i s najviše optuženih počinitelja za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju, točnije njih 44, zatim slijedi 2016. godina s 35 optuženih osoba. Izuzev 2021. kao rekordnu godinu, u ostalih 5 godina analize brojke se razlikuju u svega desetak optuženih počinitelja. Prema tome, 2017. je zabilježeno 30 optuženih počinitelja, a 2019. i 2020. godine njih 26. Najmanje ih je zabilježeno 2018. godine, odnosno 25 optuženih punoljetnih počinitelja. Upoznavanje djece s pornografijom je nešto manje zastupljeno kazneno djelo, ali ne i manje važno. Od 2016. do 2020. taj broj varira između 5 i 7, dok je 2019. bila rekordna pa se taj broj „popeo“ na čak 19 optuženih osoba. U svih 6 godina statističke analize, prema izvješću DZS-a nije optužen ni jedan punoljetni počinitelj kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografske predstave. Sumarno, od ukupno 698 punoljetnih počinitelja kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (od toga samo 22 žene), njih 264 spada u gore navedene četiri skupine obrađenih kaznenih djela. Što se tiče udjela žena u stopi optuženih punoljetnih počinitelja, za navedena četiri kaznena djela i za analizirano šestogodišnje razdoblje, taj udio iznosi svega 3,4% ukupnih počinitelja. Govoreći o brojkama, to je ukupno 9 žena optuženih za počinjenje kaznenih djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave te upoznavanje djece s pornografijom. Prema tome, možemo zaključiti kako su u pravilu muškarci počinitelji navedenih kaznenih djela.¹⁶⁰

¹⁶⁰ *Ibid.*

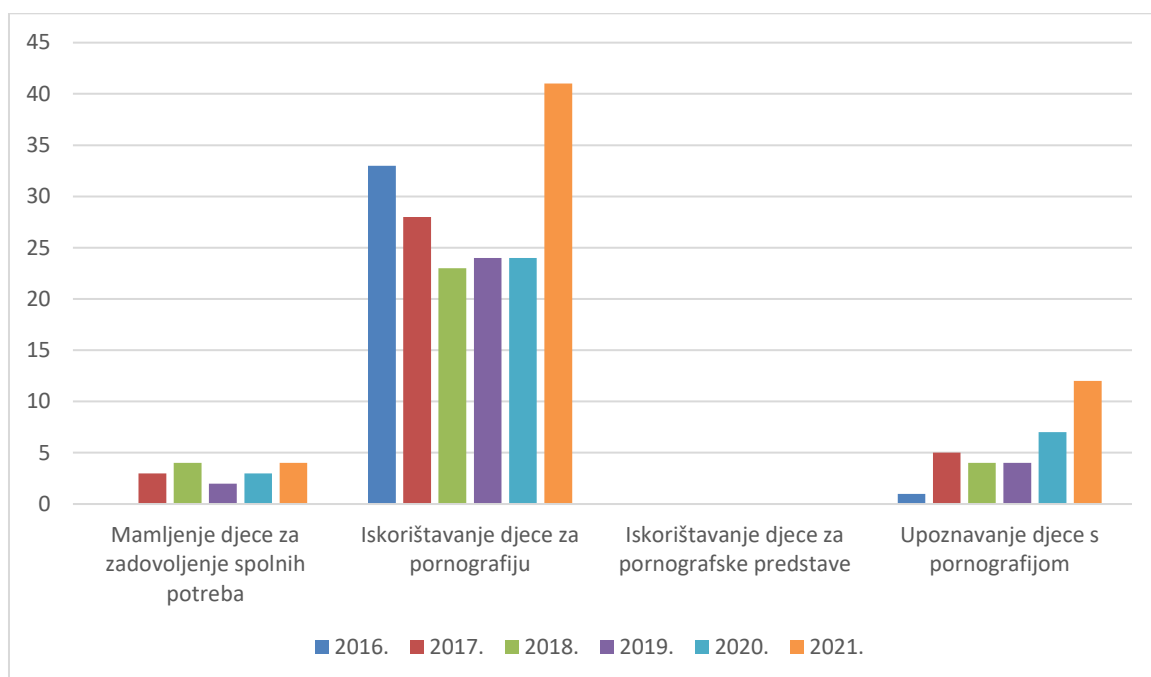
Graf 2. Optuženi počinitelji kaznenih djela na štetu djece 2016.-2021.

6.1.3. Tablica 3. Osuđeni punoljetni počinitelji za kaznena djela s obilježjima pornografije na štetu djece u razdoblju 2016.-2021.

Broj osuđenih počinitelja kaznenih djela	<i>Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ-a)</i>	<i>Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164. KZ-a)</i>	<i>Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165. KZ-a)</i>	UKUPNO OSUĐENIH ZA KD SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJECE/ŽENE
2016.	0	33	0	1	94/0
2017.	3	28	0	5	104/2
2018.	4	23	0	4	97/3
2019.	2	24	0	4	103/1
2020.	3	24	0	7	99/4
2021.	4	41	0	12	115/4
Ukupno	16	183	0	53	252/5

Na kraju, možda i najvažniji statistički podaci, ukupan broj osuđenih punoljetnih počinitelja. Osuđenih osoba za kaznena djela mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba najviše je zabilježeno 2018. i 2021. godine i to njih 4, dok 2016. nije osuđen ni jedan počinitelj. U ostalim godinama statističke analize te su brojke varirale od 2 (2019.) do 3 (2017. i 2020.) osuđena počinitelja. S obzirom na to da su najzastupljenija, kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju imaju i najveći broj osuđenih počinitelja u odnosu na kaznena djela iskorištavanja djece za pornografske predstave, kaznena djela upoznavanja djece s pornografijom te kaznena djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba. Prema tome, ne čudi činjenica da ova skupina bilježi dvoznamenkaste brojke kada su u pitanju podaci o godišnjoj osuđivanosti. Iako su 2016. bila 33 osuđena počinitelja kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, u sljedeće četiri godine bilježimo blagi pad. Tako je 2017. bilo 28 osuđenih punoljetnih osoba, zatim 2019. i 2020. godine bilo 24, dok je 2018. godina imala najmanje osuđenih počinitelja, točnije njih 23. Kao i u svim prethodnim tablicima, prema izvješću DZS-a 2021. godina je rekordna. Tako je te godine bila čak 41 osoba osuđena za počinjenje kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografiju. Budući da u šestogodišnjem razdoblju u republici Hrvatskoj nismo imali ni jednu osobu optuženu za počinjenje kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografske predstave, jasno je da je i broj osuđenih počinitelja ostao jednak 0. Za razliku od skupine kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografske predstave za koja nije osuđena niti jedna osoba u razdoblju od 2016. do 2021. godine, i skupina kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom svake godine bilježi svega nekoliko osuđenih počinitelja. Prema DZS-ovom izvješću, 2016. godine bila je osuđena samo jedna osoba, 2018. i 2019. njih 4, dok je 2017. godine zabilježeno 5 osuđenih počinitelja. Već u 2020. se vidi porast stope ovog kaznenog djela pa je zabilježeno 7 osuđenih osoba, što je do tada bio rekordan broj. No, s obzirom na najveći broj prijavljenih počinitelja u 2021. godini, ne iznenađuje činjenica da je to rekordna godina i u slučaju brojki vezanih uz osudu počinitelja. Prema tome, godišnji statistički podaci DZS-a ukazuju na to da je Republika Hrvatska 2021. godine brojila čak 12 počinitelja osuđenih za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom. U šestogodišnjem razdoblju promatranom za navedena kaznena djela, prema izvješću DZS-a, iznimno je mali broj žena osuđen za ta kaznena djela. Od ukupno 252 osuđena počinitelja četiriju skupina obrađenih kaznenih djela promatranih od 2016. do 2021. godine, svega je 5 žena. Gledajući u vidu postotka, od ukupno osuđenih osoba udio žena iznosi samo 1,9%. Prema izvješću DZS-a, 2020. godine bilo je najmanje izrečenih kazni

zatvora. Od ukupno njih 30, bila je 21 kazna uvjetnog zatvora, dok nitko nije osuđen na kaznu dugotrajnog zatvora. Samo godinu dana kasnije, 2021. godine zabilježeno je najviše izrečenih zatvorskih kazni. Ni te godine nitko nije osuđen na dugotrajni zatvor, ali je izrečena kazna zatvora za 51 punoljetnog počinitelja, od čega su 33 kazne uvjetnog zatvora.¹⁶¹

Graf 3. Osuđeni počinitelji kaznenih djela na štetu djece 2016.-2021.

¹⁶¹ *Ibid.*

Dakako, sve navedene podatke treba uzeti *cum grano salis* budući da postoji i tzv. tamna brojka kriminala. Fenomen tamne brojke kriminala, koji obuhvaća sva ona kažnjiva ponašanja koja su se ostvarila, ali ih nadležna državna tijela nisu registrirala, jedan je od poznatijih problema u kriminologiji.¹⁶² Problematika tamne brojke kriminala ima svoju praktičnu, ali i znanstveno-istraživačku dimenziju. Praktična dimenzija povezuje se s izostankom očekivane represivne reakcije tijela kaznenog progona što dovodi do uskraćivanja primjerene kazne počinitelju, ali i uskraćivanja primjerene zaštite i pomoći žrtvama kaznenog djela. S druge strane, znanstveno-istraživačka dimenzija problema tamne brojke kriminala svodi se na nedovoljno poznavanje fenomenologije i etiologije kriminala. Upravo je to razlog zašto kriminološke spoznaje ostaju spekulativne i fragmentarne.¹⁶³

¹⁶² Getoš Kalac, A.-M., Pribisalić, D., Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i i blagoslovu neznanja, 2020., str. 638., <https://hrcak.srce.hr/file/359989>, pristupljeno 23. lipnja 2022.

¹⁶³ *Ibid.*

7. ZAKLJUČAK

Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece uopće, posebice za pornografiju, predstavlja ekstreman oblik kaznenih djela čije su žrtve najranjivija društvena skupina. Samim time, govorimo o ozbiljnom društvenom problemu naše današnjice za čiju je raširenost prvenstveno zaslužna pojava novije digitalne platforme – interneta. Razvoj interneta i popratne tehnologije uvelike su doprinijeli povećanju protupravnih aktivnosti vezanih za zlostavljanje i iskorištavanje djece, a globalna kaznena aktivnost izdigla se na viši stupanj omogućivši počiniteljima jednostavniji pristup potencijalnim žrtvama, ali i veći stupanj sigurnosti u okviru djelomične anonimnosti. U prilog ovoj činjenici idu i statistički podaci Državnog zavoda za statistiku prema kojima bilježimo porast broja prijavljenih kaznenih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u pornografske svrhe. Iako ne možemo govoriti o kontinuiranom rastu, neupitno je da protekom godina bilježimo povećanje broja prijavljenih punoljetnih počinitelja u sve četiri skupine kaznenih djela. Osim prijavljenih, kroz godine se povećava i broj optuženih počinitelja navedenih kaznenih djela. Iako je 2016. bila rekordna godina prema broju optuženih počinitelja (njih 35), statističkom je analizom utvrđeno kako te brojke u prosjeku godišnje variraju između 25 i 30 optuženih počinitelja kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, dok za kaznena djela upoznavanja djece s pornografijom variraju između 4 i 7. Važno je naglasiti da, u pravilu, oni koji su optuženi, budu i osuđeni za počinjenje kaznenog djela, stoga brojke optuženih za navedena kaznena djela u pravilu odgovaraju brojkama osuđenih počinitelja. U šestogodišnjem razdoblju u RH nemamo niti jednog optuženog, odnosno osuđenog počinitelja za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave. No, treba se pitati je li to zaista rezultat nečinjenja ovog kaznenog djela ili se pak radi o problemu tamne brojke kriminala? Podaci DZS-a ukazuju na činjenicu da bi brojke ovih kaznenih djela u budućnosti mogle i dalje rasti. Kako bi se stalo na kraj ovom brzorastućem trendu, potrebna je preventivna i međunarodna edukacija djece o sigurnijem i savjesnijem korištenju digitalnih platformi novoga doba. Iako je neophodna globalna promjena i društvena reakcija, za uspješno suzbijanje daljnjeg širenja dječje pornografije potrebno je aktivno pristupanje problemu svake države unutar nacionalnog zakonodavstva. Prema tome, poticanje interne suradnje između nacionalnih tijela jedna je od ključnih metoda iskorjenjivanja ovog društvenog problema.

8. LITERATURA

8.1. Bibliografija

Andrassy, J., Bakotić, B., Lapaš, D., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo 1, Čovjek u međunarodnome pravu, Međunarodna zaštita čovjeka, Zagreb, 2012., str. 399.-400.

Aschroft v. Free Speech Coalitian, Certiorari to the United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, No. 00-795. Argued October 30, 2001- Decided April 16, 2002.

Child sexual abuse and child pornography in the Court's case-law, Research report, Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2011.

Ćubelić, I., Prava djece u međunarodnim dokumentima, Split, 1994., str. 453.-459.

Derenčinović, D., Dječja pornografija na Internetu - o kažnjavanju posjedovanju i virtualnoj dječjoj pornografiji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 10, broj 1/2003, str. 3.-25.

Elezović, V., Seksualno zlostavljanje djece i internet, Društvena i tehnička istraživanja, str. 111.-121.

Getoš Kalac, A.-M., Pribisalić, D., Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja, 2020., str. 637.-673.

Juras, D., Vulas, A., Pravni okvir provjere uspostavljanja telekomunikacijskog kontakta, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 1, 2016., str. 69.-81.

Kokot, I., Temeljne odrednice kriminalističkog postupanja u vezi sa sadržajem spolnog iskorištavanja djece na računalnom sustavu ili mreži u Republici Hrvatskoj, pregledni znanstveni rad, 20. travnja 2015., str. 231.-259.

Kralj, T., Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa u kriminalističkoj praksi, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2, 2009., str. 166.-179.

Krapac, D., Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog postupovnog prava, 4. izdanje, Zagreb, Narodne novine, 2002., str. 189.

Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Rijeka, Žagar, 2005., str. 245.

Popper, K., *The Open Society and its Enemies*, Routledge, 1996.

Sanderson, C., Zavodjenje djeteta, Kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja, smjernice za roditelje i učitelje, V.B.Z. Zagreb, 2005., str. 12.-20.

Stanić, I., Pornografija na internetu i zaštita djece, stručni članak, Rijeka, str. 125.-136.

Stanley, J., *Child abuse and the Internet*, Nacional Child Protection Claringhouse, no. 15, 2001, pp. 1.-19.

Taylor, M.; Quayle, E.; Holland, G., Child Pornography: The Internet and Offending Isuma – Canadian, Journal of Policy Research, vol. 2, no. 2, 2001., pp. 94–100.

Vejmelka, L., Brkić, G., Radat, K., Dječja pornografija na internetu-obilježja osuđenih počinitelja, 2017., str. 77.-99.

Wortley, R., Smallbone, S., *Internet Child Pornography: Causes, Investigation and Prevention*, New York: ABC-CLIO, 2012.

8.2. Pravni propisi

Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Vijeće Europe, Strasbourg, 1996.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1950.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, Ujedinjeni narodi, 2000.

Kazneni zakon, NN 110/97

Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21

Konvencija o kibernetičkom kriminalu, Vijeće Europe, 2001.

Konvencija o pravima djeteta, Ujedinjeni narodi, 1989.

Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, Vijeće Europe, 2007.

Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN 20/22

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN 58/02

Zakon o kaznenom postupku, NN 110/97

Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09, 92/14, 70/19

Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu o inkriminiranju djece rasističke i ksenofobne naravi počinjenih pomoću računalnih sustava, NN 4/2008

Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, NN 1/2010

Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, NN5/2002

Zakon o potvrđivanju Konvencije o kibernetičkom kriminalu, NN 9/2002

Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, NN 11/2011

8.3. Sudska praksa

CJEU, C-293/12 i C-594/12, presuda od 8. travnja 2014., InfoCuria, Sudska praksa, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=hr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9719786>

ESLJP, Akdaş protiv Turske, zahtjev br. 41056/04, presuda od 16. veljače 2010.

ESLJP, Karttunen protiv Finske, zahtjev br. 1685/10, presuda od 10. svibnja 2011.

ESLJP, K.U. protiv Finske, zahtjev broj 2872/02, presuda od 2. prosinca 2008.

ESLJP, R.B. protiv Estonije, zahtjev br. 22597/16, presuda od 22. rujna 2021.

VSRH u Zagrebu, II Kž 163/2018-4 od 6. travnja 2018.

VSRH u Zagrebu, Kzd-1/2019-32 od 17. rujna 2020.

ŽS u Karlovcu, Kžzd-2/2016-3 od 12. prosinca 2016.

8.4. Web adrese

Definicija animiranog filma, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2819>

Definicija pornografije, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49545>

Definicija erotike, Encyclopedia, <https://hr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-erotismo>

Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, od 13. prosinca 2011., <https://www.iusinfo.hr/EU-zakonodavstvo/EU721S3C32011L0093>

Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr/o-zavodu/djelokrug-rada/343>

Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162>

Državni zavod za statistiku,
https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr

Europska komisija, Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija empty, Strategija EU-a o pravima djeteta, Digitalno i informacijsko društvo: EU u kojem se djeca mogu sigurno snalaziti u digitalnom okruženju i iskoristiti njegove mogućnosti, Bruxelles, 2021., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>

Kako se zaštititi u svijetu interneta i mobilnih uređaja, HAKOM, 2022., str. 5.-6., https://www.hakom.hr/UserDocsImages/2022/dokumenti/Bro%C5%A1ura-Kako%20se%20za%C5%A1tititi%20u%20svijetu%20interneta%20i%20mobilnih%20ure%C4%91aja_2022.pdf?vel=18464276

Kako zaštititi dijete u svijetu interneta, mrežnih tehnologija i mobilnih telefona, HAKOM, 2018., str. 7.-10., https://www.hakom.hr/UserDocsImages/2018/dokumenti/HAKOM_BROSURAmala.pdf?vel=1730420

Konvencija o pravima djeteta, UNICEF, 2017., str. 1., https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

On-line prijava zlostavljanja nad djecom – „RED BUTTON“, Agencija za zaštitu osobnih podataka, <http://azop.hr/dogadanja/detaljnije/on-line-prijava-zlostavljanja-nad-djecom-red-button>

Preporuke agencije roditeljima za ponašanje na društvenim mrežama, Agencija za zaštitu osobnih podataka, <http://azop.hr/info-servis/detaljnije/preporuke-agencije-roditeljima-za-ponasanje-na-drustvenim-mrezama>

Red button, MUP RH, <https://redbutton.mup.hr/>

Šolić, P., Fenomenološki pristup pornografiji, Crkva u svijetu, Prinosi, str. 57.-73., <https://hrcak.srce.hr/file/82235>

Zaštita djece na internetu, HAKOM, <https://www.hakom.hr/hr/zastita-djece-na-internetu/112>

8.5. Novinski članci

Kleva, S., MUP-ova aplikacija: Red Button štiti djecu, Novi list, 17. studeni 2013. <https://www.novolist.hr/novosti/crna-kronika/mup-ova-aplikacija-red-button-stiti-djecu/>

Lagao na Facebooku da ima 15 godina i mamio 13-godišnju djevojčicu, Večernji list, 24. travnja 2017., <https://www.vecernji.hr/vijesti/lagao-na-facebooku-da-ima-15-godina-i-mamio-13-godisnju-djevojčicu-1165364>

Međunarodni seminar o suzbijanju dječje pornografije na internetu, Index.hr, 2004. <http://www.index.hr/Vijesti/clanak/međunarodni-seminar-o-suzbijanju-dječje-pornografije-na-internetu/229679.aspx>

Opačak-Klobučar T., Miljuš D., Pedofilski lanac spao na jednu kariku, Večernji list, 20. studenoga 2002., <https://www.vecernji.hr/vijesti/pedofilski-lanac-spao-na-jednu-kariku-726534>

S. V., Gledanje pornića na djecu može imati strašne posljedice, Indeks.hr, 2016., <https://www.index.hr/magazin/clanak/glednje-pornica-na-djecu-moze-imati-strasne-posljedice/933382.aspx>

Ž. L., Stravičan zločin u Britaniji: Dvanaestogodišnjak silovao svoju četverogodišnju sestru, Indeks.hr, 2017., <https://www.index.hr/vijesti/clanak/stravican-zlocin-u-britaniji-dvanaestogodisnjak-silovao-svoju-cetverogodisnju-sestru/989001.aspx>